

Distance Education In The Digital Age: Hopes, Dreams and Facts

Emine Meliha KURTDAŞ, Inonu University, ORCID ID: 0000-0001-8483-064X

Abstract

With the transformation process in information and communication technologies, digitalization has infiltrated all areas of the lives of individuals and societies, changing and reshaping all institutional structures, relationships and behavior patterns, needs, and expectations. The educational institution has also been affected by this change, and digital technology has begun to be used at all levels of education and in all kinds of educational applications. Universities, on the other hand, are one of the driving forces of socio-economic development with their capacity to process, store and recycle information. With digitalization, universities today offer a lifelong learning approach. Today, there are applications for the transition to distance education in education and training activities related to higher education all over the world. However, the pandemic has accelerated this process. This global crisis in the field of health has enabled distance education to be tested in all formal education institutions, and its positive and negative aspects to be determined. In Turkey, some innovative regulations are made for higher education to compete in the international arena. For this purpose, decisions are taken regarding the possibility of transitioning to distance education at certain rates. However, the most important addressees of distance education are university students. For this reason, it is very important what university students experience and think about distance education. In this context, the study aims to make an analysis based on the views of university students on what their epistemological, psychological, and socio-cultural experiences in distance education are. The interview technique was used in the study, one of the qualitative research data collection methods.

Keywords: Digitalization, Distance education, University education.

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 22, No 3, 2021
pp. 2347-2378
DOI:10.17679/inuefd.1006089

Article Type
Research Article

Received
07.10.2021

Accepted
14.12.2021

Suggested Citation

Kurtdaş, E. M. (2021). Distance education in the digital age: Hopes, dreams and facts, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 22(3), 2347-2378. DOI: 10.17679/inuefd.1006089

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Digitalization is the most distinctive feature of today's societies. Digitalization has permeated every aspect of daily life and thus gained a social dimension. This process, which we can also call social digitalization, also means the digitalization of all institutions of the social structure. Education is one of the leading institutions exposed to the effects of digitalization. In recent years, it has been seen that the use of digital technologies in the field of education has been increasing all over the world. As a matter of fact, the development of technology has created new personalized education opportunities, separated from time and space, instead of traditional learning and teaching styles. The first of these is distance education. In terms of benefiting from the opportunities of the digital age around the world, the socio-economic opportunities of each country are not the same. However, the pandemic process experienced on a global scale has forced most societies around the world to adapt to these new conditions and has accelerated the implementation of distance education in formal education institutions brought about by digitalization. Never in history has there been a period in which the problems that occurred in the health institution affected all other institutions so much. Education is one of the institutions most negatively affected by this pandemic process we are experiencing. The disruptions experienced in face-to-face education, which was interrupted by the closures, created problems that are difficult to repair in the education of the generations that experienced this process. In this period, when face-to-face education is disrupted, distance education has become a solution for countries with infrastructure, and many countries have moved education to the digital environment. In this context, distance education has been a savior during the pandemic period, and it has been tried to prevent students from being completely disconnected from the education environment.

Purpose

University students are the most important addressees of the distance education process, which is necessarily experienced during the pandemic process. For this reason, it is very important to know the experiences, expectations, hopes of students in this process, and the positive and negative effects of the process on them. Because the distance education process has brought about profound changes in young individuals not only in the academic field but also in every aspect of their lives. In this context, the aim of the study, which is based on the problem of what kind of epistemological, psychological, and socio-cultural effects of distance education on university students, is to reveal the perspectives of university students who have experienced this process.

Method

This study, which aims to show the experiences of university students in the distance education process, is designed in accordance with the qualitative research method and has a phenomenological approach. The interview technique was used as a data collection tool in the research. The data obtained from the interview were analyzed based on the descriptive analysis approach within the main categories of positive and negative aspects of distance education.

Findings

The students participating in the research agree that distance education, which expresses the lack of space, has some positive contributions to them. Students who stated that they were liberated, especially in terms of space and time, stated that they had more time to work in a job, participate in various activities or engage in other works. Another issue that students agree on is the economic freedom that the distance education process offers them. Their anxieties, such as transportation, shelter, clothing, and food, have been minimized in this process. Students stated that they felt relieved in this sense. In the study, it was observed that the inability of young individuals to develop a common experience of being together with their friends and teachers directly affects their motivation processes and achievements. In the study, it is observed that the sample has a high awareness of what the university means to them. Distance education has shown that the university is not just a place of learning but a place of culture, lifestyle, and preparation for life. Students who are deprived of it are quite complaining about it. With the transition to distance education in formal education institutions, the tendency of individuals to mass media has increased, and the time spent on social media has increased significantly.

Discussion & Conclusion

This study, which aims to reveal the individual and social effects of distance education, which has been conducted as a necessity during the pandemic process, has been evaluated from the perspectives of students, who are the most important addressees of distance education. One-to-one interviews with students reveal that although distance education has some advantages, it has many negative aspects both individually and socially. As a matter of fact, the sample stated that they definitely prefer face-to-face education to distance education in general, and that when compulsory distance education is started, they prefer to teach the lessons synchronously instead of asynchronously.

Dijital Çağda Uzaktan Eğitim: Umutlar, Hayaller ve Gerçekler

Emine Meliha KURTDAŞ, İnönü Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0001-8483-064X

Öz

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen dönüşüm süreciyle dijitalleşme, bireylerin ve toplumların yaşamının her alanına sızarak bütün kurumsal yapıları, ilişki ve davranış biçimlerini, ihtiyaçları, beklentileri değiştirmiş ve yeniden biçimlendirmiştir. Bu değişimden eğitim kurumu kaçınılmaz bir biçimde nasibini almış ve dijital teknoloji, eğitimin her kademesinde ve her türlü eğitim uygulamalarında kendine yer açmıştır. Üniversiteler ise bilgiyi işleme, depolama ve yeniden dönüştürme kapasitesi ile sosyo-ekonomik gelişmenin itici güçlerinden biridir. Küresel dijital çağın teknolojik alt yapısı ve imkânları, günümüzde üniversitelere zaman ve mekândan ayırılmış bir konfor alanı yaratarak yaşam boyu öğrenme anlayışını sunmaktadır. Günümüzde bütün dünyada yükseköğretime ilişkin eğitim ve öğretim faaliyetlerinde uzaktan eğitime geçilmesine yönelik uygulamaların arttığı esnada pandemi, bu süreci hızlandıran bir etken olmuştur. Sağlık alanında yaşanan bu küresel kriz, uzaktan eğitimin bütün örgün eğitim kurumlarında sınanmasına, olumlu ve olumsuz yönlerinin tespit edilmesine olanak sağlamıştır. Ülkemizde de yükseköğretimi uluslararası alanda rekabete sokabilmek için birtakım yenilikçi düzenlemelerin yapılması adına belli oranlarda uzaktan eğitime geçilebileceğine yönelik kararlar alınmaktadır. Ancak uzaktan eğitimin en önemli muhatabı üniversite öğrencileridir. Bu nedenle uzaktan eğitim hakkında üniversite öğrencilerinin ne yaşadığı ve ne düşündüğü oldukça önemlidir. Bu bağlamda çalışma, üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitimde yaşadıkları epistemolojik, psikolojik ve sosyo-kültürel deneyimlerinin ne olduğuna ilişkin görüşlerinden yola çıkarak bir analiz yapma amacını taşımaktadır. Nitel araştırma yöntemine sahip olan çalışmada görüşme tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Uzaktan eğitim, Üniversite eğitimi.

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 22, Sayı 3, 2021
ss. 2347-2378
DOI:10.17679/inuefd.1006089

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
07.10.2021

Kabul Tarihi
14.12.2021

Önerilen Atıf

Kurtdaş, E. M. (2021). Dijital Çağda Uzaktan Eğitim: Umutlar, Hayaller ve Gerçekler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 2347-2378. DOI: 10.17679/inuefd.1006089

Dijital Çağda Uzaktan Eğitim: Umutlar, Hayaller ve Gerçekler

Dijitalleşme, günümüz toplumlarının en ayırt edici niteliğidir. Teknolojik içerikli bir anlama sahipmiş gibi görünen bu kavram ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi alanlar başta olmak üzere toplumsal yapının bütün katmanlarını ve ilişki biçimlerini etkisi altına alarak çepeçevre saran bir süreci ifade etmektedir. Teknolojinin taşıyıcı öğeleri vasıtası ile gelişen dijitalleşme, gündelik yaşamın her alanına nüfus etmiş ve böylece toplumsal bir boyut kazanmıştır. Toplumsal dijitalleşme olarak da adlandırabilecek bu süreç aynı zamanda toplumsal yapının bütün kurumlarının da dijitalleşmesi anlamına gelmektedir. Dijitalleşmenin bilgiyi depolayarak işleyen ve toplumsal yapıyı yeniden dönüştüren bir niteliğe sahip olması nedeniyle bu etkilere maruz kalan kurumların başında eğitim gelir. Son yıllarda bütün dünyada eğitim alanında dijital teknolojilerin kullanımının giderek arttığı görülmektedir. Nitekim teknolojinin gelişmesi, geleneksel öğrenme ve öğretme biçimlerinin yerine zamandan ve mekândan koparılmış, kişiselleştirilmiş yeni eğitim olanakları yaratmıştır. Bunların başında ise uzaktan eğitim gelir. Dünya genelinde dijital çağın olanaklarından yararlanabilme konusunda ise her ülkenin içerisinde bulunduğu sosyo-ekonomik imkânlar aynı değildir. Ancak küresel boyutta yaşanan pandemi süreci, dünya genelinde çoğu toplumu bu yeni şartlara uyum sağlamak zorunda bırakmış ve dijitalleşmenin ortaya çıkardığı uzaktan eğitimin örgün eğitim kurumlarında uygulanmasını hızlandırmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde çeşitli dönemlerde özellikle ekonomi, siyaset ve teknolojik alanda meydana gelen değişimler, toplumsal yapının bütününü etkisi altına almıştır. Ancak tarihin hiçbir döneminde, sağlık kurumunda meydana gelen sorunların diğer bütün kurumları bu denli etkisi altına aldığı bir döneme rastlanmamıştır. Yaşadığımız bu pandemi sürecinden en olumsuz etkilenen kurumların başında eğitim kurumları gelmektedir. Kapanmalarla birlikte sektöre uğrayan yüz yüze eğitimde yaşanan aksamalar, bu süreci yaşayan kuşakların eğitimlerinde onarılması güç sorunlar yaratmıştır. Yüz yüze eğitimin aksadığı bu dönemde altyapısı olan ülkeler için uzaktan eğitim bir çare olmuş ve pek çok ülke, eğitimi dijital ortama taşımıştır. Bu bağlamda uzaktan eğitim pandemi döneminde bir kurtarıcı olmuş, öğrencilerin eğitim ortamından tamamen kopması ve uzak kalması engellenmeye çalışılmıştır.

Pandemi döneminde zorunluluk olmasına karşın giderek dijitalleşen dünyada pandemiden önce de belli alanlarda eğitimin dijital ortama taşınma süreci söz konusuydu. Özellikle yaşam boyu öğrenme sürecinde ve üniversite eğitiminde uzaktan eğitim olanakları gittikçe artmaktadır. Uzaktan eğitimin bireysel ve toplumsal düzlemde olumlu tarafları olmasına karşın sosyolojik bağlamda değerlendirildiğinde, birtakım olumsuzluklara da sahip olduğu bilinmektedir. Son dönemde özellikle yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitime geçiş yönünde belirgin bir eğilimin olduğu görülmektedir. Bu bakımdan pandemi sürecinde zorunlu bir biçimde deneyimlenen uzaktan eğitim sürecinin en önemli muhatabı olan üniversite öğrencilerinin, bu süreçteki deneyimlerinin, beklentilerinin, umutlarının ve sürecin onlarda yarattığı olumlu ve olumsuz etkilerinin bilinmesi oldukça önemlidir. Çünkü uzaktan eğitim süreci, genç bireylerin yalnızca akademik alanda değil yaşamlarının her alanında derin değişimler ortaya çıkarmıştır. Pandemi sürecinde uzaktan eğitime ilişkin pek çok bilimsel çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda uzaktan eğitimin avantajları ve dezavantajları araştırılırken toplumsal bağlamı konusunda yapılan çalışmaların kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma ise üniversite eğitiminin ve ortak bir kültür olarak üniversite yaşantısının öğrenciler için ne ifade ettiğinden yola çıkarak uzaktan eğitimin olumlu ve olumsuz yanlarına bakmayı amaçlamaktadır.

Çalışmayı özgün kılan temel unsurun, uzaktan eğitimin epistemolojik, psikolojik ve özellikle sosyo-kültürel yönlerine dair çıkarımlarda bulunmayı amaçlaması olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda uzaktan eğitimin üniversite öğrencileri üzerinde ne gibi epistemolojik, psikolojik ve sosyo-kültürel etkileri olduğu probleminden yola çıkan çalışmanın amacı, bu süreci deneyimleyen üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime dair bakış açılarını ortaya koymaktır. Çalışma nitel araştırma yöntemine uygun tasarlanan bir alan araştırması olup, çalışmada veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. 20 üniversite öğrencisi ile dijital ortamda birebir yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler kategoriler oluşturularak analiz edilmiştir.

1. Eğitimin Bireysel ve Toplumsal İşlevleri

Hiçbir insan, tek başına var olamaz. Doğduğu andan itibaren içgüdülerinin fakirliği, duyu güçlerinin zayıflığı, belirsiz algılarla ve senkretik bilinçle hayata başlanması, onun kendi başına bir varlık olmasını engeller (Ülken, 2013: 160). Bu nedenle dünyaya yeni gelen her birey, öz bakım gerektiren fiziksel alan başta olmak üzere psikolojik, toplumsal ve ahlaki bakımdan yetişkin neslin refakatine muhtaçtır. Diğer yandan bu durum, yetişkin nesle bir yükümlülük alanı tanımlamaktadır. Çünkü eğitim olarak da adlandırılacak bu refakat, bireyin içerisine doğduğu topluma uyum sağlayabilmesi için toplumun değer ve alışkanlıklarının aktarılması, toplumsal etkileşim ve ilişki biçimlerinin kazandırılması konusunda yetişkin nesle sorumluluk yükleyen toplumsal bir olaydır (Doğan, 2011: 3). Bu bağlamda eğitim; yeni neslin toplumsal yaşamda yerlerini almak amacıyla gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme sürecidir. Ancak oldukça uzun, güç ve karmaşık bir sürece işaret eden eğitimin (Bakırcıoğlu, 2012: 308), sadece bireyi toplumun bir parçası yapma işlevi yoktur. Eğitim, bireyi ve toplumu ilgilendiren çift yönlü bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle hem bireysel hem de toplumsal işlevlere sahiptir.

Geçmişten günümüze eğitim, çok boyutlu ve karmaşık süreçler içeren bir kurum olarak var olagelmıştır. Düşünce tarihi içerisinde farklı biçimlerde yaklaşılmış olmasına karşın toplumsal alanda eğitim; beşeri durumla ve toplumun mevcut yapısı ya da arzu edilen doğrultusu ile ilgili bir değerler topluluğudur. Eğitimin bir diğer boyutu ise bu değerlerin kendileri ile aktarıldığı, hayata geçirildiği bir kurumlar ve birtakım işlemsel düzenlemelerinin toplamından ibaret oluşudur. Kısacası eğitim ahlaki ve teknik değerleri aktarmakla, uygun bilgi ve becerileri kazandırmakla ve dönüştürmekle ilgili normatif bir sistemdir. Bunun yanında aynı zamanda idari bir sistem ve tarihsel koşullar tarafından yaratılmış, geniş çaplı, sosyal ve kültürel üst yapıları yansıtan okullar toplamıdır (Cevizci, 2010: 165). Bu nedenle eğitim, temel bir toplumsal kurum olmanın yanı sıra öğretim kurumlarında uygulanan etkinliklerin tümü, terbiye ve yetiştirme gibi anlamları da içerir (Tezcan, 2017: 5). Ancak bu noktada eğitim ve öğretim kavramlarının birbirinden ayırt edilmesi zorunludur. Öğretim, doğrudan bilgiye dayalı olarak istenilen davranış değişikliklerinin meydana getirilmesiyle; eğitim, bilginin yanı sıra çeşitli alışkanlıklar ve beceriler elde etmek, birtakım özel yeteneklerden yararlanabilmek ve ilgi alanlarını geliştirmek gibi kazanımlarla mümkün olur. Eğitim faaliyetlerinde anne ve baba, arkadaş çevresi, öğretmen ve kitle iletişim araçları gibi çevre faktörleri, çocuk ve genç birey üzerinde doğrudan etkilidir (Celkan, 2018: 29). Eğitim kurumları olan okullar ise eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü, mikro toplumsal bir alan olarak nitelendirilir ve eğitimin genel işlevlerine hizmet ederler.

Bir toplumda eğitimin amaçları, işlevlerini belirler. Toplumsal yapının değişmesine bağlı olarak eğitimin amaçlarının değişmesi, işlevlerinin de değişmesine yol açar. Ancak bütün toplumlarda eğitimin değişmeyen genel işlevleri vardır (Tezcan, 2017: 87). Bu işlevlerden başlıcaları; kültür birikimi ve aktarımı, sosyalleştirme, yenilikçi ve gelişmeyi sağlayan bireyler yetiştirme, eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin yaratılması, siyasal ve ekonomik işlevlerdir.

1.1.Kültür Birikimi ve Aktarımı

İnsan, kendi yaşamı üzerinde belirleyici olan, kendi türü ve diğer türlerle arasındaki ilişkileri bilişsel olarak düzenleyebilen bir varlıktır. Diğer yandan bu özelliklerini nesilden nesile aktararak aynı zamanda bir kültür ve tarih yaratma becerisine sahiptir. Dolayısıyla toplumsal ve kültürel tarihin temelinde de bu ileri düzeyde düşünme, öğrenme ve aktarma yeteneği yer alır (Özyurt, 2021: 161). İçerisinde bulunduğu dünyanın anlamını keşfetmek ve yaşamını sürdürebilmek amacıyla hareket eden insanoğlu, bu yetenekleri sayesinde maddi ve manevi alanda birtakım değerler üretir. Bu değerlerin meydana getirdiği kültür sayesinde bireyler, farklı yaşam tarzları ve farklı toplumsal kalıplar içerisinde yaşamlarını sürdürürler. Kültürel değerler ise bireylerarası ilişkilerde paylaşılan ortak davranış örüntüleri, fikirler, inançlar ve duygular bütünüdür. Bu nedenle bireyler, mevcut kültürün ortaya koyduğu hedeflere uygun bir biçimde hareket ederek, kendi yaşamlarının bir düzenlilik içerisinde sürmesini isterler (Ersoy, 2020: 271).Her kültürel sistemin var olabilmesi, sahip olduğu unsurların biriktirilerek yeni nesillere aktarılması ile mümkündür. Kültürel değerlerin korunması ve yeni nesillere aktarılması, eğitimin toplumsal alandaki en önemli işlevlerinden biridir.

1.2.Sosyalleşme

Kültür naklinin ortaya çıkardığı en önemli sonuç olan sosyalleşme, sosyal denetimi sürdüren ve toplumu bir arada tutmayı sağlayan önemli ve birleştirici bir güçtür (Wallace &Wolf, 2012: 55). Bu yolla her toplum, kendi varlığını ve devamlılığını sürdürebilmeyi amaçlar. Bu amaca yönelik olarak ihtiyaç duyduğu insan tipini de yine kendisi yaratır. Nitekim bireylerin sahip olduğu psikolojik yapı da mevcut toplum düzeninin bir parçasıdır (Reich, 1997: 24). Böylece toplum, kendi norm ve değerlerini bireye küçük yaşlardan itibaren aktararak sosyalleşme vasıtası ile bireyin bu değerleri benimsemesini sağlar. Toplum üyelerinin, toplumsal öncelikleri içselleştirerek kabullendiği andan itibaren sosyalleşme süreci başlar. Çocuk ve gençlerde çok küçük yaşlardan itibaren toplum yanlısı tutum ve davranışların görülmesi bu durumun bir kanıtıdır. Anti-sosyal davranış karşıtı olarak da nitelendirebileceğimiz toplum yanlısı davranış, toplum tarafından arzulanan ve değer verilen davranışı anlatır. Gerek toplumsal gerekse bireysel açıdan olumlu sonuçları olan ve başkalarının fiziksel ve psikolojik varlığına katkıda bulunan davranıştır (Hogg ve Vaughan, 2007: 578). Toplum yanlısı davranış aynı zamanda bireyin iyiliğine olan davranıştır. Çünkü bireylerin toplum karşıtı davranışları, toplumsal düzenin bozulması anlamına gelir ve hiçbir birey bu düzenin bozulmasını istemez. Birey bu olumlu katılımı aynı zamanda kendi varlığını da güvence altına almış olur.

Bireyin içerisinde yaşadığı topluma uyumunun sağlanması, aile, akran grupları, okullar ve medya gibi sosyalleşme araçları sayesinde gerçekleşir. Çocuğun yaşamının ilk yıllarından itibaren beslendiği temel kaynak ailedir. Çevresindeki yetişkinlerin dil, davranış ve tutumlarını öğrenen ve içselleştiren bireyler, böylece içerisinde buldukları toplumun bir parçası haline gelirler. İkinci sosyalleşme evresi ise diğer sosyal araçların ön plana çıktığı çocukluğun sonlarında ve yetişkinlikte gerçekleşir. Bu bağlamda okul, önemli bir sosyalleşme aracıdır. Okul,

öğrencilerin belli konuları izledikleri zorunlu ve resmi bir süreç olmanın yanı sıra bir “gizli müfredat” sayesinde daha karmaşık bir sosyalleşme aracıdır (Giddens & Sutton, 2014: 255). Dolayısıyla aileden başlayarak yaşam boyu devam eden başarılı bir sosyalleşme sürecinin gerçekleşmesi, kurumlarının varlığına ve bireyin bu kurumlarla sağlıklı ilişkiler kurabilmesine bağlıdır. Bu süreç içerisinde eğitim; aile, okul, kitle iletişim araçları ve akran grupları vasıtası ile gerçekleşen en etkili sosyalleşme aracıdır.

1.3.Yenilikçi ve Gelişmeyi Sağlayan Bireyler Yetiştirme

Eğitimin temel işlevlerinden biri de yenilikçi ve gelişmeyi hedefleyen bireylerin yetiştirilmesidir. Bu amaca yönelik olarak eğitim bilgi, beceri ve tutum geliştirilmesi noktasında en önemli destek ve kontrol mekanizmasıdır. Nitekim tarihsel süreç içerisinde bütün toplumsal yapılar şu veya böyle şekilde değişmeyi yaşamışlardır. Günümüz modern çağı açısından değerlendirildiğinde ise değişim çok daha hızlı bir sürece eşlik etmektedir. Bütün bu değişim süreci içerisinde bireylerin ve toplumların ihtiyaçları da hızlı bir biçimde değişmektedir. Dolayısıyla dünya üzerinde meydana gelen hızlı değişimler ve dönüşümler karşısında toplumların var olabilmesi de ancak bu değişimlere uyum sağlayabilen, yenilikçi ve gelişmeyi amaçlayan bireylerin yetiştirilmesi ile mümkün olur.

1.4.Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitliğinin Yaratılması

Eğitim, bireye içerisinde yaşadığı topluma uyum sağlaması konusunda destek sağlayan en önemli kurumdur. Bu amaca yönelik olarak her bireyin, öğrenme kolaylığı sağlayan koşulları kendisinin tercih etmesi beklenir (Illich, 2006: 33). Nitekim her birey, uygun koşullara ve kaynaklara ulaşmada eşit haklara sahiptir. Ancak özellikle çocuk ve genç bireylerin içerisinde bulunduğu biyolojik ve sosyo-ekonomik farklılıklar, bu eşit paylaşımına belirgin bir biçimde engel olmaktadır. Bu anlamda eğitimin en önemli işlevlerinden biri de seçme işlevidir. Toplumsal sınıflar içerisinde dağılmış olan üstün yetenekli çocuklara ulaşılması ve onlardan toplumsal gelişimin her aşamasında yararlanılması gerek bireysel gerekse toplumsal gelişim için bir zorunluluktur. Bunun yanında özel eğitim gerektiren çocuklara ulaşarak fiziksel, bilişsel, sosyal ve psikolojik desteğin verilmesi, onların toplum yaşamında daha aktif kılınmasını ve uyum sorunlarının önüne geçilmesini sağlayacaktır. Bu anlamda çocuk ve genç bireylere coğrafi, ekonomik, sosyal ve eğitsel şartların yaratılması, eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması anlamına gelir.

1.5.Siyasal ve Ekonomik İşlevler

Eğitimin toplumsal yaşamdaki önemli işlevlerinden biri de siyasi unsurdur. Siyasi birlik ve beraberlik, ekonomik ve kültürel alanlardaki bütünlüğün sağlanması ile tamamlanır. Eğitim ise devletin amaçlarına yönelik işlevlere sahip olarak, siyasi nitelikleri içerisinde barındıran bir kurumdur (Gökçe, 2009: 53). Çünkü her devlet kendi varlığını devam ettirebilme ve muhafaza edebilme amacı ile eğitimi bir kontrol ve destek mekanizması olarak kullanır. Bu nedenle her toplum, kendi varlığını güvence altına almak amacıyla vatandaşlık eğitimini zorunlu kılmakta ve eğitim kurumları vasıtasıyla bu altyapıyı oluşturmaktadır.

En önemli beşeri sermaye değişkenlerinden biri olan eğitim, ekonomi kurumu açısından bireyin istihdam edilebilirliğini uzun dönemde belirleyen etmenlerin başında yer alır. Bir toplumun eğitim kurumunun niteliği, o toplumun ekonomik alt yapısı ile doğru orantılıdır. Çünkü istikrarlı ekonomik büyümenin sağlanması, eğitime yapılan beşeri sermaye birikimini

sağlamakta ve niteliğini artırmaktadır (Ercan, 2007: 2526). Günümüzün küresel ekonomik yapısı, sanayi toplumlarının ekonomik yapısından farklı olarak bilgi temelli hale gelince bilgiyi üretecek ve onu kullanabilecek birey yetiştirmek eğitim kurumlarının temel hedefi haline gelmiştir. Bu nedenle eğitim alanında bilimsel ve teknik becerilerin ve yeterliliğin kazandırılmasına yönelik bir eğitim anlayışının geliştirilmesi ve sürdürülmesi, küresel arenada ayakta kalabilmenin de ön koşuludur.

Eğitimin genel işlevleri geçmişten günümüze bütün toplumlarda aynı olsa da toplumsal değişme ile birlikte kurumlar ve kurumların işlevlerinde meydana gelen değişimler olduğu gerçeği, eğitim kurumu için de geçerlidir. Eğitim kurumunun toplumsal yapı içerisindeki temel anlamı, rolü ve işlevleri aynı kalsa da her çağın ve her toplum tipinin ortaya çıkardığı eğitim anlayışının farklı oluşu, eğitim kurumunun mevcut toplumsal yapının ihtiyaçlarına ve önceliklerine göre şekillenmesine neden olmaktadır. Eğitim kurumunda meydana gelen bu değişimleri toplumsal yapının bütününden ayrı düşünmek olanaksızdır. Nitekim ilk çağlardan itibaren çevre şartlarına yönelik olarak beden eğitimine dayalı olan eğitim anlayışı, Orta Çağ'da vücut eğitiminin yanında dini bir nitelik kazanmıştır. Ancak Aydınlanma ve Sanayi Devrimi ile tohumları atılan günümüz modern çağının eğitim anlayışı, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da gelenekten kopuşu ifade etmektedir. Özellikle son iki yüzyılda yaşanan hızlı değişimler, toplumsal yapıdaki bütün kurumları olduğu gibi eğitim kurumunu da içeriğini tamamen değiştirmiş ve bilgi merkezli bir eğitim anlayışı ortaya çıkarmıştır.

İçerisinde bulunduğumuz 21. yüzyıl, bilim ve teknolojiye ortaya çıkan gelişmelerle birlikte bilgi ekonomisine geçişi ifade etmektedir. Bu nedenle bütün toplumların temel amacı, bilgi birikimlerini arttırarak gelişmelerini üst düzeye çıkarmak, daha çok bilgiye erişmek, erişilmiş bilgileri kullanmak ve bunları üretim alanına aktarmaktır. Ekonomik araçlar, artık bilgi karşısında değer kaybetmiş, sermaye birikiminin yerini bilgi birikimi almıştır (Afşar, 2011: 19). Bilgi Devriminin açmış olduğu bu yeni çağ ile birlikte ortaya çıkan ileri bilgi teknolojileri toplumsal yapıyı hızla değiştirmiş, sosyo – ekonomik, politik ve kültürel alanda yeni değerler yaratmıştır (Erkan, 1994: 1). Bu süreçte eğitim, bireyin ve toplumların sürekliliği açısından en önemli kurumlardan biri olma özelliğini devam ettirmiştir. Eğitim özellikle modernleşme sürecinde, toplumsal değişmeyi teşvik eden işlevlerini örgütlü nitelikli kurumlar olan okullar aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bu süreçte gelişen okul sisteminde yürüttüğü kitlesel eğitimle, bir yandan ulus devletin ihtiyacı olan vatandaşlar yetiştirmeyi hedeflerken bir yandan da modern bilgi çağının ihtiyaç duyduğu tarzda bireyler yetiştirmeyi hedeflemekte ve bireylerin yeni değerlere uyumunu kolaylaştırmaktadır.

Bilgi Çağı'nın eğitim anlayışı da yine bu yüzyıla aktarılan değerlerden beslenerek; küreselleşme, çok dilli ve çok kültürlü olma, hayat boyunca eğitim, çok kanallı eğitim, koşullandırma, öğretme yerine öğrenme veya öğrenen merkezli yeni bir boyut kazanmıştır (Oktay, 2010: 3). Baş döndürücü bir hızda devam eden toplumsal değişme, bilgi toplumu ve dijital dünyada eğitim anlayışı ve eğitim kurumu da günümüz şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun olarak değişmekte ve dönüşmektedir. Bu değişimin en belirgin yanlarından biri de dijitalleşen dünyada eğitimin de dijitalleşmesi sürecidir.

2.Dijital Çağda Uzaktan Eğitim

Bilgi ve iletişim, geçmişten günümüze bütün toplumların ekonomik, siyasi ve toplumsal gelişimleri açısından merkezi bir unsuru olmuştur. Ancak Antik Yunan'da ve Orta Çağ'da sınırlı derecede olan seyahat ve iletişim, Sanayi Devrimi ile ileri boyutlara ulaşmıştır. Demiryolları, buharlı makineler, arabalar ve uçağın da icadı ile dünya çok küçük bir yer haline gelmiş ve uluslararası iletişim telefon, telgraf, radyo ve televizyonun icadı ile hızla gelişmiştir. 21. yüzyılın sonuna gelindiğinde uydu teknolojisi ile kitle iletişim araçlarının gelişiminde çok büyük gelişmeler görülmüştür. Kişisel iletişim ve bilgiye ulaşma alanında ortaya çıkan İletişim Devrimi, çağın en önemli gelişmesi olarak görülmektedir. Nitekim kişisel bilgisayarlar, mobil telefonlar ve internet ağı gibi unsurlar, bilginin kullanımının hâkim olduğu toplumları bilişim toplumları haline dönüştürmüştür. Bilgi Devriminin temel unsuru, "bütün ağların kraliçesi olan ve hiçbir öznesi olmayan" internettir (Slattery, 2010: 399). Genel anlamıyla değerlendirildiğinde toplumsal yapı aile, iş ve arkadaşlık gibi çeşitli gruplardan ve bu grupların birbirleri ile olan çeşitli etkileşimlerinden oluşan ağlar bütünüdür. Ancak bilişim toplumlarında ağ kavramı, artık bütün toplumların ekonomik, politik, kültürel ve sosyal ilişki biçimlerini etkisi altına alan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternet, ağ toplumlarında zaman ve mekân etkileşimini gerçekleştiren en önemli unsurdur.

Bu yeni toplum düzeni, bilgi üretimini ve üretilen bilginin toplumun tüm kurumlarında etkin kullanımını desteklemektedir. Böylece ağ toplumunun temel karakteristikleri olan bilgisayar, internet ve web ağı; ekonomi, iletişim, sağlık ve eğitim gibi tüm toplumsal kurumlarda aktif bir şekilde kullanılmaktadır (Öteleş, 2021: 383). Bilimin, endüstrinin ve teknolojinin hızla gelişmesi ve toplumsal alanın bütününe yayılması ile hız kazanan bu toplumsal değişim ve dönüşümler aynı zamanda bilgi çağını, dijital toplum ve dijital bireyi ortaya çıkarmıştır (Gencer & Aktan, 2021: 1147). Dijital teknoloji, bilginin kaydedilerek depolanması ve gerektiğinde bu bilgilere kolaylıkla ulaşılarak istenilen ortamlara aktarılabilmesini kolaylaştıran teknolojiyi ifade etmektedir. Dijital teknoloji bilgisayar, internet ve web ağının bütüncül biçimde işlerlik kazanması ile ortaya çıkmıştır. Dijital birey ise dijitalleşme sürecinde bilgiyi üreten, çözüm odaklı, dijital çağın sunmuş olduğu olanakları etkin ve verimli bir şekilde kullanabilen ve dijital okuryazarlık bilgi ve becerisine sahip olan bireyi ifade etmektedir.

Günümüzde giderek hız kazanan dijital teknolojinin gelişimi ile yalnızca teknolojik araçlarda ve cihazlarda, sanayide ve çeşitli sektörlerde değişimler yaşanmamıştır. Aynı zamanda kavramlar, bireyler ve toplumlar da bu değişim ve dönüşüm sürecinden psikolojik ve sosyo-kültürel açıdan etkilenmişlerdir (Gencer & Aktan, 2021: 1148). Bu etkilenme toplumsal alanın yapısal değişkenleri olan kurumlarda, etkileşim ve ilişki biçimlerinde, kısacası insan yaşamının her alanında gerçekleşmiştir. Eğitim kurumu ise bilgiyi depolama, işleme ve toplumsal değişimi yeniden dönüştürme işlevinde merkezi bir rol oynamaktadır. Günümüz toplumlarının teknolojik gelişmişlik düzeyleri ile eğitim sistemleri arasında güçlü bir bağ vardır. Eğitim, dijitalleşmenin toplumsal yaşamla iç içe olduğu, gerek olumlu gerekse olumsuz etkilerinin en fazla hissedildiği kurumlardan biridir. Dijital çağın en büyük gelişmelerinden biri, eğitimde dijital devrimdir. Bu büyük gelişme ile birlikte geleneksel eğitim yaklaşımlarının, öğrenme, öğretme ve aktarım tekniklerinin yerini dijital ağa bağımlı yeni eğitim teknikleri almıştır.

Toplumların, dünyadaki yeni teknolojik gelişmelere ve bilgi çağına uyum sağlama ihtiyacı ve bunun yanında sosyal, kültürel ve ekonomik alanda ortaya çıkan sorunlar, bütün ülkeleri eğitim alanında yeni çözüm arayışlarına yönlendirmiştir. Uzaktan eğitim ise bu arayışın önemli bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 21. yüzyılın ortalarından itibaren dünyada birçok ülke, örgün eğitimin yanında uzaktan eğitime yer vermiştir. Batı ülkelerinde uzun bir geçmişe sahip olan uzaktan eğitim, ülkemizde 1960 yılından itibaren geliştirilmeye başlanmıştır. 1974 yılında Mektupla Öğretim Merkezi'nin Mektupla Öğretim Okuluna dönüştürülmesi ile devam eden uzaktan eğitim uygulamaları, 1982 yılından bu yana gerek yükseköğretim gerekse ilköğretim kurumlarında düzenli olarak uygulanmaktadır (Özer, 1998: 121; MEB, 2020). Ancak 1980'li yıllar, eğitimde bazı değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Gelişmiş ülkelerde eğitime ayrılan kaynakların azaldığı ve çeşitli problemlerin görüldüğü bu yıllarda eğitim, felsefi ve sosyolojik anlamda sorgulanmaya başlanmış ve bireyi merkeze alan "hayat boyu öğrenme" kavramı ortaya atılmıştır. 1960'lı yıllarda ortaya atılan "yinelene eğitim" kavramından farkı ise bireyi merkeze alan yaklaşımın benimsenmesi, okul dışı öğrenime önem verilerek okulun rolünün değiştirilmesi, devletin eğitimdeki ağırlığının azaltılarak sosyal tarafların rollerinin güçlendirilmesidir (Hayat Boyu Eğitim veya Örgün Olmayan Eğitim, 2001: 2). Bu anlamda uzaktan eğitim, ülkemizde hayat boyu öğrenme anlayışı ile eş zamanlı bir gelişime sahiptir. 2001 ile 2013 yılları arasında kapsayan kalkınma planlarında, değişen dünyanın şartlarına uyum sağlayabilen ve nitelikli bir toplum modeli oluşturma amacına yönelik olarak hayat boyu öğrenme vurgusuna ağırlık verilmiştir. Alınan kararlarda teknoloji destekli uzaktan eğitim imkânlarının arttırılarak bilgi çağının gerektirdiği niteliklerin bireylere kazandırılması hedeflenmiştir (Haseski & İşman & Odabaşı, 2015: 49). Bir yandan da içerisinde bulunduğumuz dijital çağda, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte bilgiye erişme hızı artarken bilginin güncelliğini yitirme hızı da aynı oranda artmaktadır. Dolayısıyla devamlı güncellenen bilgiyi takip etme zorunluluğu, hayat boyu öğrenme anlayışını destekleyen diğer önemli bir nedendir. Teknolojik gelişmeler sonucu dünyanın bir iletişim ağı ile birbirine bağlanması tüm alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da yeni olanaklar ve açılımlar yaratmıştır. Özellikle web tabanlı uzaktan eğitim ortamları, çalışma yaşamında olan bireylere esnek katılma imkânları ile kendilerini geliştirmeleri için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu anlamda yükseköğretim kurumları olan üniversiteler de yüksek lisans programları, lisans tamamlama programları, ön lisans programları gibi derece programları ve sertifika programları ile bu pazarda yer almakta ve bireylere hayat boyu eğitim imkânı sunmaktadır. Bu programların yüz yüze eğitim programlarına alternatif eğitim ortamları olarak değerlendirilmesi ve kabul görmesi için programlar ilk açılış sürecinden itibaren özenle planlanmış bir çalışma gerektirmektedir (Bilgiç & Tüzün, 2015: 469). Ancak dijital çağın olanaklarından faydalanarak uzaktan eğitim yapabilen ve bunun altyapısına sahip olan ülke sayısı dünyada sınırlıdır. Bu imkâna sahip olan pek çok ülke ise bu modeli yaygın eğitimin yanında ve dar bir alanda kullanmaktadır. Dünya genelinde yaşanan Covid-19 pandemisi ise bir anda yaygın eğitim kurumlarının kapanmasına ve eğitimin dijital ortamda ve uzaktan yapılması zorunluluğu doğurmuştur. Bu zorunlulukla birlikte uzaktan eğitim tüm eğitim basamaklarında uygulanmış ve etkinliği konusunda çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Dünyanın genelinde uzaktan eğitim modelinin hızlı bir şekilde hayata geçirilmesinde ve yaygın bir şekilde kullanılmaya başlamasında Covid-19 salgını önemli bir dönüm noktasıdır. 2020 yılının mart ayında Dünya Sağlık Örgütü tarafından salgının pandemi olarak ilan edilmesi ile birlikte 2019 – 2020 Eğitim – Öğretim Yılı Bahar Yarıyılı itibarıyla ülkemiz başta olmak üzere

birçok ülkede yüz yüze eğitime ara verilmiş ve eğitime uzaktan, senkron ya da asenkron olarak devam etme kararı alınmıştır. Covid-19 salgını, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin tamamen dijital ortama taşınmasını hızlandıran bir olay olarak değerlendirilmelidir. Böylece uzaktan eğitimin örgün eğitim kurumlarında ilk kez zorunlu uzaktan eğitim biçiminde uygulandığı görülmüştür. Bu uygulama ile birlikte uzaktan eğitime ilişkin birçok bilimsel çalışma yapılmış ve bakış açıları geliştirilmiştir. Bu çalışmalarda uzaktan eğitimin avantajları ve dezavantajları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak daha çok uzaktan eğitimin getirmiş olduğu teknik imkânlar ya da eksiklikler üzerinde durulduğu ve bu zorunlu uygulamanın toplumsal bağlamı konusunda çalışmaların kısıtlı olduğu tespit edilmiştir.

Uzaktan eğitim, zaman ve mekândan bağımsız bir şekilde, bilişim teknolojilerinden yararlanılarak gerçekleştirilen ekonomik ve etkileşimli bir eğitim biçimidir (Gökçe, 2008: 1). Başka bir ifadeyle geleneksel eğitim ve öğretim etkinliğine karşılık, farklı mekânlarda bulunan öğretmen ve öğrencinin iletişiminin, teknolojik cihazlarla sağlandığı planlı bir öğrenme ve öğretme etkinliğidir (Gunawardena & Mclsaac, 2001). Bu tanımlamalar, uzaktan eğitimi yüz yüze eğitime göre farklı bir biçimde betimleme gerekliliğini ortaya koyar. Nitekim yüz yüze eğitim veren kurumlar, sınıf ortamları ya da grup etkinlikleri olarak sınırlı bir biçimde betimlenmektedir (Kaya, 2002: 16). Bu durum, uzaktan eğitimi değerlendirme biçimini de farklılaştırmaktadır. Ancak bütün değerlendirme biçimleri, çeşitli tartışmalara rağmen üzerinde uzlaşmaya varılan birtakım niteliklere sahiptir.

Dünyada ve ülkemizde teknolojik gelişmelere paralel olarak dijital ortama taşınan uzaktan eğitimde üç temel konu gündeme gelir. Bunlardan ilki, uzaktan eğitimde belli bir alan ya da konuda hem öğretimi hem de öğrenimi içeren bir eğitimin gerçekleştirilmesidir. İkinci olarak zaman ve mekân engellerini aşma durumu söz konusudur. Formel ya da örgün eğitimde öğretmenler ve öğrencilerin aynı mekân üzerinde ve aynı zaman diliminde bir araya gelmeleri durumu söz konusu iken uzaktan eğitim, aynı yerde ve aynı zaman diliminde bulunamayan öğretmen ve öğrencileri bir araya getirir. Son olarak uzaktan eğitimde öğrenmeyi gerçekleştirmek ve kolaylaştırmak için bir araca ihtiyaç vardır. Öğretmen ve öğrenci arasında iletişimi kurmak ve bilgi akışını gerçekleştirmek amacıyla iletişim teknolojisi araçlarına ihtiyaç vardır (Cevizci, 2010: 482). Bu anlamda dijital çağdaki uzaktan eğitim ve öğretimin niteliğini ve hangi yollarla gerçekleştirildiğini ifade etmek amacıyla uzaktan eğitim yerine “e-öğrenme” ve “web tabanlı eğitim” kavramları da kullanılmaktadır. Eğitimin niteliği, zaman, mekân ve teknoloji gibi bu kavramlar aynı zamanda uzaktan eğitimin özelliklerini belirleyen unsurlardır.

Uzun yıllardır dünyada birçok ülke tarafından kullanılan uzaktan eğitim, günümüzde de gerek televizyon – video uygulamaları gerekse e-öğrenme uygulamaları şeklinde yaygın bir biçimde kullanılmaya devam etmektedir. Dünya nüfusunun giderek artması ile birlikte uzaktan eğitime ilişkin talepler de artmakta ve yaygınlaşmaktadır. Bunun yanı sıra ülkelerde yaşanan kriz dönemleri de uzaktan eğitim uygulamalarını eğitim için önemli bir alternatif haline getirmektedir. Nitekim dünya genelinde yaşanan Covid -19 salgını uzaktan eğitimin, eğitim uygulamalarında önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda uzaktan eğitimi bir gereklilik olarak ortaya koyan birtakım yararlarını şu şekilde sıralayabiliriz (Keegan, 1998’den Aktaran: Gülbahar, 2009: 28; Burma, 2008: 17):

- Uzaktan eğitim, bireysel öğrenmeyi kurumsal öğrenmeden daha etkin hale getirir. Bu nedenle uzaktan eğitimin, öğrenci merkezli bir anlayışa sahip olduğu ifade edilebilir. Bunun

yanında mevcut eğitim kurumları dışında da bireylere istekleri doğrultusunda eğitim gerçekleştirir. Örneğin gün içerisinde çalışan öğrencilere akşam veya hafta sonları zamandan bağımsız olarak istedikleri zaman ve istedikleri kadar eğitim imkânı sunar. Zamandan ve mekândan bağımsızlık olarak ifade edilebilecek bu hareket özgürlüğü, uzaktan eğitimin en büyük kolaylığı olarak değerlendirilebilir.

- Farklı algılama düzeyine sahip olan öğrencilere istedikleri kadar tekrar etme imkânı sunarak bireysel öğrenmeyi kolaylaştırır. Nitekim içerisinde bulunduğumuz küresel salgın sürecinde örgün eğitim kurumlarında gerçekleştirilen uzaktan eğitim uygulamalarında bu durum kolaylıkla gözlenmiştir. Bu süreçte öğrencilerin, ders videolarının tekrarına kolayca ulaşabilmeleri, bireysel öğrenme kolaylığına yardımcı olmuştur.

- Uzaktan eğitim, çoğunlukla geniş kitlelere daha düşük maliyetle eğitim imkânı sunar. Çünkü genel anlamda değerlendirildiğinde uzaktan eğitim, eğitim sistemleri arasında en ucuz olanıdır. Ancak bu durum, farklı ülkelerin, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre değişebilmektedir. Bu nedenle uzaktan eğitimin fırsat eşitliğini sağladığına ilişkin söylemlerin, bütün ülkeler veya toplumlar için geçerli olduğu düşüncesi tartışmaya açık bir konudur.

- Kitlelerin giderek artan eğitim taleplerine hızlı ve etkin bir şekilde cevap verebilmek için uzaktan eğitim ağının genişletilmesi kaçınılmaz bir hal almıştır.

- Sanal sınıflar, uydu ve sıkıştırılmış video kodlama veya tam bant genişliği kullanılarak birbirlerine bağlanmakta ve bu uygulamalar sayesinde uzak mekânlarda olan bireyler yüz yüze eğitim gerçekleştirebilmektedir.

Dijital çağda uzaktan eğitim bir zorunluluk haline gelmesine karşın birtakım dezavantajları da içerisinde barındırmaktadır (Tryon & Bishop, 2009; Birkök, 2011: 4; Kaya, 2020: 22):

- Yüz yüze olmayan bir eğitim tarzı olan uzaktan eğitimde öğrencilerin ve öğretmenlerin aynı mekânı paylaşmaması, doğrudan iletişimi engellemektedir. Dolayısıyla iletişim, teknik bir araç vasıtasıyla sağlanmakta ve birçok unsur, teknolojinin kısıtlılığına paralel olarak grup üyeleri arasında aktarılamamakta ya da hiç üretilmemektedir. Yüz yüze ortamlarda öğrenciler için diğerlerinin davranışlarını tahmin etmek, bir gülümseme veya onaylamaya ilişkin bir mimik gibi iletişim öğeleri sosyal bağlılığı sürdürmek için önemli araçlardır. Bu durum öğrencilerin sosyalleşmelerinin önündeki en büyük engeldir.

- Uzaktan eğitim, kendi kendine öğrenme yeteneği ve alışkanlığı olmayan öğrencilere yardım sağlama konusunda yetersiz kalmaktadır.

- Uzaktan eğitimde, uygulamaya yönelik derslerde alınan verim azalırken, beceri ve tutuma yönelik davranışların geliştirilmesinde de aksaklıkların ortaya çıktığı görülmektedir.

Görüldüğü gibi uzaktan eğitimin çeşitli avantajları ve dezavantajları vardır. Ancak uzaktan eğitimin avantajları ve dezavantajları en iyi bu süreci deneyimleyen öğrencilerden öğrenilebilir. Uzaktan eğitim sürecinde üniversite öğrencilerinin ne yaşadığı, umutları, beklentileri ve bu süreçte yaşadığı deneyimler önemlidir.

Yöntem

Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları deneyimleri göstermeyi amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma yöntemine uygun olarak tasarlanmıştır ve fenomenolojik yaklaşıma sahiptir. Araştırmada veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, “uzaktan eğitimin olumlu yanları ve olumsuz yanları” ana kategorileri içinde betimsel analiz yaklaşımı temel alınarak çözümlenmiştir. Araştırmanın ana evreni üniversite öğrencileridir. Araştırma evrenini ise İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Amaca yönelik örnekleme yöntemi kullanılarak 2020-2021 eğitim öğretim yılında, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği, PDR, Resim Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören, dijital görüşme yapabilecek imkânlara sahip olan ve uzaktan eğitim deneyimi yaşamış 20 öğrenci örneklem olarak seçilmiştir. Ortalama bir saat süren görüşmeler, Meet programı üzerinden yapılmış ve kaydedilmiştir. Bu çalışma İnönü Üniversitesi, Bilimsel Araştırma ve Etik Kurulu, Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulunun 2021/15-4 no.lu kararı ile bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun bulunmuştur.

Bulgular

1. Uzaktan Eğitimin Olumlu Yanları

1.1. Mekânsızlaşmanın Getirdiği Özgürlükler Bağlamında Uzaktan Eğitim

Dijital çağda toplumsal alanda meydana gelen gelişmeler, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da köklü değişimlere neden olmuştur. Bu anlamda uzaktan eğitim, geleneksel eğitim yöntemlerinden belirgin bir kopuş anlamına da gelmektedir. Bilim ve teknolojideki yeniliklerin karşılıklı ilişki içerisinde bulunduğu sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik gelişmeler, eğiticinin ve öğrenenin farklı ortamlarda eğitim ve öğretim faaliyeti içerisinde bulunmalarına yol açmıştır. Dolayısıyla uzaktan eğitim, kimi zaman bir tercihi kimi zaman da bir zorunluluğu ifade eder. Yaşadığımız çağın karmaşık ve çok yönlü çalışma yaşamı, bireyleri uygun zaman dilimlerinde eğitim almaya yönlendirmektedir. Bunun yanında içerisinde bulunduğumuz küresel salgınla birlikte eğitim ve öğretim faaliyetlerinin örgün eğitim kurumlarında uzaktan gerçekleştirilmesi bir zorunluluğun sonucudur. Bu süreçte eğitim faaliyetleri mekândan tamamen bağımsızlaşmıştır. Ancak bu zorunluluğa karşılık uzaktan eğitim birçok yönden olumlu niteliklere sahiptir. Çünkü uzaktan eğitim aynı zamanda bireyleri hayat tarzları içerisinde belirli bir konfora ulaştırmayı amaçlamaktadır. Her şeyden önce uzaktan eğitim bireylere zamandan ve mekândan bağımsız bir hareket özgürlüğü sağlamaktadır. Bu bağımsız olma hali bireylerin bir yandan gündelik yaşamları içerisinde belirli işlere daha fazla zaman ayırabilmelerine diğer yandan ise bireysel gelişimlerini sürdürebilmelerine olanak sağlamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitimin kendilerine zaman ayırabilmeleri konusunda kolaylık sağladığını ve özgürleştiklerini ifade etmişlerdir.

“Kişisel olarak bu süreci sorguladığımda kendimi sorgulama, neler yapabileceğimi düşünme, ders çalışabilme anlamında özgürleştirdiğimi düşünüyorum. Çünkü okul varken kaldığımız yer ve okul arasında süregelen bir devridaim söz konusu. Ama uzaktan eğitim sürecinde zamanı daha elimizde

bulundurduğumuz için yapmak istediğim şeyleri yapma fırsatı buldum” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Zaman anlamında esnek oldu, özgürleştim. Mesela derslere rahat bir şekilde girebiliyoruz. İstedğim yerde, dışarıda bile girebiliyorum” (Resim Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Zamanı kendimiz yönettik. Kendi gelişimimiz için güzel avantajlar oluşturduk. Seminerler, hobiler ve kitap okumak gibi...”(Okul Öncesi Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“İstedığımız zaman derse girip çıkma açısından olumlu buluyorum. Bir de okula hazırlanma ve gidiş sürecinde çok büyük kısaltmalar var”(Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Kız Öğrenci).

“...çalıştığım yerde bir derse girebiliyorum....” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 3. Sınıf, Erkek Öğrenci).

Uzaktan eğitimin kendilerine zamanlama konusunda önemli katkılarının olduğunu ifade eden katılımcıların bu konudaki en önemli dayanağı mekândan bağımsızlaşmış olmalarıdır. Öğrenciler hazırlanmak ve okula gitmek için harcadıkları zamanın kendilerine kaldığını, üstelik bu durumun onlara ekonomik açıdan da avantaj sağladığını belirtmişlerdir. Ancak öğrenciler ekonomik anlamda yaşadıkları avantajdan bahsederken, teknik imkânlarla ilişkin bir fırsat eşitliğini kastetmemektedirler. Nitekim fırsat eşitsizliğine ilişkin söylemlerin olumsuz olması bu durumu açıklamaktadır. Buna karşılık ulaşım, yemeğe, giyime ve kalacak yere ilişkin yapmış oldukları harcamaların uzaktan eğitim süreci ile birlikte ortadan kalkmış olması, onlar için uzaktan eğitimin olumlu yanlarından biridir.

“Ekonomik anlamda daha özgürleştik. Çünkü yüz yüze eğitimde kitaplar almak zorundayız. Toplum içine çıktığımızda biraz daha dikkat etmemiz gerekiyor. Sürekli farklı giyinmek zorundayız. O yüzden uzaktan eğitim ekonomik anlamda biraz daha iyi geliyor diyebilirim”(Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 3. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Evde olduğum için ekonomik anlamda benim için daha iyi oldu. Çünkü okula giderken ulaşım bile ekonomik açıdan benim için bir sıkıntı oluyordu” (Sınıf Öğretmenliği, 3. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Maddi yönden olumlu konuşacağım. Üniversitedeyken çok fazla para tüketirken buradayken çok cüzi miktar yeterli oluyor” (Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf, Erkek Öğrenci).

Araştırmaya katılanlar için uzaktan eğitimin en belirgin olumlu yanlarından biri de derslerin tekrarının video olarak izlenmesidir. Katılımcılar, bu tekrarların zamanlama açısından kendilerine olumlu yönden katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir.

“.....evet bizim bir yoklama sistemimiz var ama dersi çok iyi dinleyemediğimizde istediğim zaman dersin tekrarını dinliyorduk. Bu bizim için bir avantajdı (Sosyal Bilgiler, 4. Sınıf, Kız Öğrenci).

“....ders kayıtlarını dinlemek bence uzaktan eğitimin en büyük artısı. Çünkü hocanın ağzından çıkan her şeyi tekrar tekrar dinleyebiliyorum, erişebiliyorum” (PDR Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

Genel anlamda değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan öğrenciler mekânsızlığı ifade eden uzaktan eğitimin kendilerine birtakım olumlu katkılarının olduğu konusunda hemfikirdir. Özellikle mekân ve zaman konusunda özgürleştiklerini ifade eden öğrenciler bir işte çalışmak, çeşitli aktivitelere katılmak ya da başka işlerle meşgul olmak konusunda kendilerine daha fazla zaman kaldığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin üzerinde uzlaştıkları diğer bir konu da uzaktan eğitim sürecinin onlara sunmuş olduğu ekonomik özgürlüktür. Bu süreçte ulaşım, barınma, giyinme ve yiyecek gibi kaygıları en aza inmiştir. Öğrenciler bu anlamda kendilerini rahatlamış hissettiklerini belirtmişlerdir.

1.2. Akademik Başarıya Katkısı Bağlamında Uzaktan Eğitim

Pandemi süreci ile birlikte bütün örgün eğitim kurumlarında olduğu gibi üniversite eğitiminde de mekândan belirgin bir kopuş yaşanmış ve bu durum öğrencilerin sosyo-kültürel, psikolojik ve ekonomik yaşantılarına yansımıştır. Bunun yanında sürecin ortaya çıkışı ile birlikte uzaktan eğitimin, eğitim hedeflerine ulaşma konusundaki etkileri bakımından birtakım tartışmalar söz konusudur. Öğrencilerin akademik başarıları, eğitimin temel hedefleri arasındadır. Eğitim ortamından zamansal ve mekânsal anlamdaki bu kopuşun, öğrencilerin akademik alanda öğrenme becerilerini nasıl etkilediği konusu önem taşımaktadır.

Örgün eğitim kurumlarında uzaktan eğitimin yoğun bir biçimde uygulamaya konması, kitlesel öğrenmeye karşılık bireyi daha aktif hale getirmiştir. Çünkü uzaktan eğitim, yerleşik olmayan, bireysel bir faaliyettir ve esas olarak kendi öğrenme yöntemlerine karar verecek bireylere çalışma araçları sunarak kendi kendine çalışmayı ve öğrenmeyi olanaklı kılar. Çevrim içi öğrenmenin daha esnek ve öğrenen merkezli olması ise bireysel öğrenme bilincinin ve becerisinin (öz – yönetimli öğrenme) önemini arttırmıştır. Çünkü öğrencinin fiziki sınıf ortamındaki disiplinden uzak olması ve kendi öğrenme takibini yapması zorunluluğu, öz – yönetim ile kendi sürecini yönetmesini zorunlu kılar (Holmberg, 1995: 14; Yılmazsoy & Kahraman, 2019: 784). Bağımsızlık ve kendi kendini yönetmeyi çağrıştıran bir kavram olan öz-yönetimli öğrenme, bireysel kontrolün ve öğrenme bilincinin gelişmesi anlamına gelir. Çünkü neyin nasıl öğrenileceği, öğrenenin inisiyatifindedir (Brookfield, 2009: 7). Bu bağlamda araştırmada, öğrencilere uzaktan eğitim sürecinin öğrenme bilinci ve becerileri üzerinde ne gibi etkilere sahip olduğu sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevapların önemli bir kısmı, uzaktan eğitim sürecinin öğrencilerin bireysel öğrenme bilincini ve becerisini olumlu etkilediği doğrultusundadır.

“Uzaktan eğitim bireysel öğrenme becerisi geliştiriyor. Tek başına bir şeyler halledebilme, araştırma, yeni kaynaklara ulaşma ve yeni yöntemler bulma açısından epey geliştiriyor. Diğer türlü hoca tek bir kaynak öneriyor ama bu şekilde internet ile çok daha hızlı neşir oluyoruz. Uzaktan eğitim şu durumda bireysel öğrenme becerisini artırıyor. Ama iç disiplini de öldürüyor” (PDR Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Teknoloji ile ilgili ya da öğretim tekniklerine ilişkin bilmediğimiz birçok şeyi derste sayfadan çıkıp direkt araştırıp cevabı verebiliyorduk. Bu anlamda uzaktan

eğitim araştırmaya da götürüyordu” (Okul Öncesi Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Bu sürecin bana kattığı en iyi şey bireysel anlamda kendimi geliştirmem oldu. Sosyal medya üzerinden ücretli ve ücretsiz çok fazla eğitimlere katıldım. Yüz yüzeyken daha çok sosyalleşmeye önem veriyordum. Ama bunu dengelemek gerekiyor ve bu dönemde tek kalmam, kendimi yetiştirmem gerektiğinin farkına varmamı sağladı. Böylece bireysel öğrenme bilincim gelişti ve birçok şeyi kendim araştırmaya başladım” (Sınıf Öğretmenliği, 3. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Evet, bireysel öğrenme bilincim ve becerim çok gelişti. Mesela hocaların ödev vermesi bu anlamda çok iyi bir şeydi. Çünkü ödev verildiğinde grupla değil de bireysel olarak araştırma yapıyorsunuz videolar izliyorsunuz, şunu mu yapayım bunu mu yapayım derken çok şey öğreniyorsunuz. Eskiden bir harfe bile basamaya korkarken, bilgisayar kullanmayı öğrendim. En önemlisi internet konusunda bilinçlendim” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 3. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Çalışmak isteyen, bir amacı olan öğrencileri geliştirdiğini düşünüyorum. Yüz yüze eğitime göre ders saatinin kısalıyor ve öğrenci gelecek kaygısı taşıyorsa eksikliklerini bireysel olarak tamamlıyor. Açıkçası çaresizliğe düşünce ben artık bu yolları çözebiliyorum” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin akademik anlamda bireysel öğrenme bilincinin ve becerisinin artması, kendilerine ayırabildikleri zaman ile doğru orantılı bir niteliğe sahiptir. Bu yolla genç bireyler, daha fazla yalnız kalabilmekte ve bu süreci değerlendirerek başarıya ulaşmak için daha fazla çaba sarf etmektedirler.

2. Uzaktan Eğitimin Olumsuz Yanları

2.1. Akademik Başarı Üzerindeki Olumsuz Etkileri ile Uzaktan Eğitim

Araştırmaya katılan öğrenciler her şeyden önce pandemi sürecinde uzaktan eğitimin, sağlık açısından bir gereklilik olduğu konusunda hemfikirdirler. Öğrenciler ortaya çıkan bu gerekliliğin dışında uzaktan eğitim sürecinin, yaşamları içerisinde gerek akademik gerekse sosyalleşme bakımından birçok avantajı içerisinde barındırdığını bireysel yaşamlarındaki deneyimlerinden yola çıkarak aktarmışlardır. Bu süreçte uzaktan eğitim, özellikle zamansal ve ekonomik açıdan birtakım avantajlara sahiptir. Ancak araştırmada, bu durumun birçok olumsuzluğu da beraberinde getirdiği sonucuna varılmıştır. Nitekim uzaktan eğitime geçiş ile birlikte kitlesel öğrenmeden ayrılarak bireysel öğrenme zorunluluğu ile karşı karşıya gelen öğrencilerin büyük bir kısmının, bireysel öğrenme bilincinin ve becerisinin geliştiğini ifade etmesine karşılık, bir kısmı ise bu bilincin ve becerinin oluşmadığını, aksine öz disiplini kayb ettiklerini belirtmişlerdir.

“Bu süreçte bireysel öğrenme bilincim gelişmedi. Çünkü kitlesel öğrenmede daha özgürdüm. Uzaktan olması, kendi gelişimim üzerinde düşünmemi engelledi” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Bireysel öğrenme sorumluluğum ve bilincim fazlasıyla olumsuz etkilendi. Kitlesel öğrenmeye daha açık olduğumu anladım” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Öz disiplinli öğrenme alışkanlığını zaten ortaokul ve liseden kazanmamışız, geleneksel yöntemle yetişmişiz. Bu yüzden bu koordinasyonu sağlayamadık. Bunun için daha fazla zamana ihtiyacımız vardı” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Bu süreç benim bireysel öğrenme bilincimi ve sorumluluğumu köreltti. Şartlarımdan dolayı derslere giremediğim oldu. Üstelik bilgisayar başında ders dinlemek de çok sıkıcıydı. Bütün bunlar benim sorgulamamı engelledi, tembelleştirdi, bireysel motivasyonumu ve başarıyı düşürdü” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, 4. Sınıf, Kız Öğrenci).

Katılımcıların bireysel bilince ve beceriye (öz – yönetimli öğrenme) dair tutumlarında görülen bu farklılığa neden olan en önemli etmen, öğrenmeye ve motivasyona ilişkin bireysel farklılıklardır. Her insan, birey ve kişi olma özelliği ile diğerlerinden ayrılır ve bu farklılıklar onu biricik yapar. Bireyler, yaşamlarını sürdürürken, üretirken, tüketirken, inançlarını seçerken, diğer insanlarla etkileşim kurarken ve öğrenirken birbirlerinden farklı algı, tutum ve davranış biçimlerine sahiptir. Bu farklılaşma biçimleri eğitim alanında; duyuşsal - fiziksel farklılıklar, kişilik farklılıkları, zekâ ve yetenek ile ilgili farklılıklar ve öz değerlendirme ile ilgili farklılıklar olarak sıralanabilir. Eğitimde öğrencinin başarı düzeyini belirleyen en önemli etmenlerden biri de motivasyona ilişkin farklılıklardır (Karaküçük & Oral, 2008). Öğrencilerin bir dersi benimsemesini etkileyen faktörlerin neler olduğunu öğrenmek, onların yalnızca çeşitli makaleler ve kitaplar okuyarak anladıklarını ezberlemeleri ya da yazmaları gibi yüzeysel bir beceriden ibaret olmadığını kabul etmekle mümkündür (Crozier, 1997: 4). Üstelik uzaktan eğitimde de öğrenmenin etkililiğini arttırmak için bireysel farklılıklara saygı göstermeye ve öğrenme stiline özgü özelliklerin öğretim tasarımına dâhil edilmesine ihtiyaç vardır. Çünkü öğrenme stillerinin ifade ettiği bireysel farklılıkları dikkate almadan tek başına teknolojiyi kullanmak boşuna bir çabadır (James & Gardner, 1995). Nitekim bu durumun ardında öğrencilerin birbirinden çok farklı kalıtsal ve çevresel bileşenleri vardır. Dolayısıyla uzaktan eğitime katılan her öğrencinin farklı anlama, anlamlandırma, değerlendirme ve içselleştirme düzeylerine sahip olduğunun bilinmesi önem taşır.

Bireyin öğrenmesindeki güdülenme, yalnızca fizyolojik birtakım ihtiyaçların karşılanmasına yönelik değildir. Bireyin yaşamında yer alan takdir görmek, onaylanmak, beğenilmek ve rekabet etmek gibi güdüler, onu toplumsal yaşamda etkin kılarak sağlıklı bir öğrenme ve motivasyon ortamı sağlar (Kılıç, 2017: 179). Dolayısıyla öğrenme, yalnızca akademik aktarımla ortaya çıkan bir değişim ve gelişim süreci değildir. Sağlıklı bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için, öğrenenlerin ve öğretenlerin bir arada olduğu sınıf, okul veya kampus gibi ortak bir fiziki mekâna ihtiyaç vardır. Bu ortam, içerisinde birtakım duyguları da barındıran ve yoğun etkileşimlerden oluşan bir atmosfere sahiptir. Uzaktan eğitime geçiş ile birlikte üniversite eğitimi alan öğrencilerin, birtakım ortak yaşantı alanlarından ve bu birlikteliklerin ortaya çıkardığı etkileşimlerden mahrum kaldığı düşünülmektedir. Bu mahrumiyet, öğrencilerin öğrenmeleri üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Araştırmada öğrencilere, “arkadaşları ve hocaları ile etkileşimlerinin sınırlı olmasının, başarı ve motivasyonlarını nasıl etkilediği” sorusuna verilen cevapların, bu düşünceyi desteklediği gözlenmiştir. Nitekim katılımcıların neredeyse tamamı, iletişim eksikliğinin başarı ve motivasyonlarını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

“Arkadaşlarımızla iletişimimiz yok. En azından kafede sohbet edip ders çalışmıyoruz. Sorunlarımız olduğunda da hocalara ulaşamadık. Yüz yüze olsaydı daha iyi olurdu. Bir hoca ile iletişimin varsa derse katılımın daha fazla oluyor. Çünkü yüz yüze olduğu için daha fazla mahcup oluyorsun” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Arkadaşlarla iletişim ağını kaybettiğimiz için motivasyonumuz olumsuz etkilendi, şevkimiz dağıldı” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Uzaktan olduğunda iç disiplini kaybediyorsunuz. Çünkü çalışan arkadaş görmüyorsunuz ve tek başına olduğunuzu hissettiğiniz için bir süre sonra herkesin bir yerde çalışıyor olduğunu bilmeniz de motive olamıyorsunuz. Ama sınıf ortamında herkes katılınca sen de katılıyorsun. Ya da kütüphane ortamında herkesin aynı amaç için çalışıyor olduğunu bilince motive oluyorsunuz. Diğer yandan hocayı görmeden de bende tam olarak bir izlenim oluşmuyor. Mimiklerini ve tavırlarını göremediğim için karakterini tam olarak anlayamıyorum ve derse katılımımda bu da beni yoruyor” (PDR Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Bu dönemde hocalara ulaşamıyor olmak hem başarımızı hem de motivasyonumuzu olumsuz etkiledi” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Kız Öğrenci).

Uzaktan eğitim sürecinde üniversite gençliği sınıf, kafeterya, yemekhane, yurt, sempozyumlar, kongreler ve öğrenci topluluklarının etkinlikleri gibi birçok ortak yaşantı alanlarından ve bu birlikteliklerin meydana getirdiği etkileşimlerden mahrum kalmışlardır. Çalışmada genç bireylerin, arkadaşları ve hocaları ile bir arada olmaya ilişkin ortak bir yaşantı geliştiremeyişlerinin, motivasyon süreçlerine ve başarılarına doğrudan etki ettiği gözlenmiştir.

2.2. Yarattığı Fırsat Eşitsizlikleri Bağlamında Uzaktan Eğitim

Hareket kabiliyetini artırarak bireyleri özgürleştiren uzaktan eğitim, birtakım fırsatları da beraberinde getirmektedir. Nitekim bu konuda yapılan birçok çalışma, uzaktan eğitimin fırsat eşitliği yarattığı ve ekonomik kalkınmaya katkı sağladığı sonucunu ortaya koymaktadır. Örneğin, Kandemir'in Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesinin uzaktan eğitim hizmetlerinin analiz edilmesine ilişkin yapmış olduğu çalışmaya göre uzaktan eğitimin yaygınlaşması; düşük gelirli olduğu için çalışmak zorunda olanlar, özürlüler, mahkûmlar, cinsiyet eşitsizliği nedeniyle eğitim alamamış kadınlar gibi sosyal kesimlerin, yükseköğretim düzeyinde eğitim almalarını sağlayarak fırsat eşitliğine katkı sunmaktadır. Bunun yanı sıra yüz yüze eğitime oranla maliyetinin düşük olması da uzaktan eğitimin fırsat eşitliğine sunduğu diğer bir katkıdır (Kandemir, 2014). Ancak ekonomik, teknik, eğitsel ve sosyal alanda birtakım şartların henüz olgunlaşmadan gerçekleşen hızlı değişim dönemlerinde uzaktan eğitime geçiş süreci oldukça sancılıdır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu durum, birtakım fırsat eşitsizliklerine yol açmaktadır.

Dünya ölçeğinde Covid-19 salgınıyla okulların kapanmaya başlaması ile birlikte, örgün eğitim kurumlarında uzaktan eğitime geçilmiş ve üniversitede öğrenim gören gençlerin okul ile bağlantısı önemli bir kesintiye uğramıştır. Bu nedenle gençleri mümkün olan en kısa sürede birbirlerine ve eğitim alanına bağlama zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu durumda tüm gençler, kendi hedeflerine (eğitim ve diğer) ulaşmak için teknolojiye etkili ve güvenli bir şekilde erişme

yeteneğine ve becerisine sahip olmalıdır. Ancak bu noktada birtakım eşitsizliklerin ortaya çıktığı gözlenmektedir. Örgün eğitim kurumlarında uzaktan eğitime geçiş ile birlikte yoğunlaşan internet kullanımı, birtakım riskleri ve eşitsizlikleri de içerisinde barındırmaktadır (Williamson & Eynon & Potter, 2020). Ülkemiz açısından değerlendirildiğinde, özellikle bazı bölgelere internet erişiminin olmayışı ya da sürekli kesintiye uğraması, ekonomik ve teknik altyapıya ilişkin birtakım eksikliklerin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum eğitim alanında önemli fırsat eşitsizlikleri yaratmakta ve öğrencilerin motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir. Öte yandan dijital çağda uzaktan eğitimin getirdiği en önemli olumsuzluklardan biri de ailelerin internet erişimi için gerekli ekonomik imkânlarla sahip olamayışıdır. Bu anlamda gerekli ekonomik desteğin yapılması, uzaktan eğitimin amaçlarına ulaşmasında önemli bir adımdır. Araştırmada örneklemin tamamı bu durumun öğrenciler arasında bir fırsat eşitsizliği yarattığını, önemli bir kısmı ise teknik, ekonomik ve ulaşım imkânlarının sınırlı oluşundan dolayı bu eşitsizlikten doğrudan etkilendiklerini ifade etmişlerdir.

“Bu süreç fazlasıyla fırsat eşitsizliği yarattı. Bazı arkadaşlarım internet ulaşımını, internet hızları ciddi manada çok iyi. Ama ben internete bağlanana kadar en az on dakika geçiyor. Hatta ben üç dört tane derse giremedim. Fırsat eşitsizliğini aşırı derecede hissettim”(Okul Öncesi Öğretmenliği, 2. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Bazı bölgelerde alt yapı uygun olmadığı için internet konusunda zorluklar yaşandı. Örneğin internet çeken yerler evin uzağında olabiliyordu ve ders saatinde oraya gitmek mümkün olmuyordu. Daha çok kırsal kesim için böyle bir eşitsizlik oldu. Şehirlerde ise daha çok ekonomik açıdan internet alamama durumu söz konusu oldu” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Bu süreç kesinlikle eşitsizlik yarattı. Ben yaşamadım. Ama bu imkânlardan faydalanamayan onlarca insan tanıyorum. Eğitim şakaya gelmiyor. Her öğrenci erişime sahip mi? Hayır değil. Gelir adaletsizliği var. Dolayısıyla erişim adaletsizliği de var”(PDR Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Köyde yaşayan arkadaşlarım, internet olduğu halde çekmiyordu. Biz derslere girerken onlar giremiyor” (Sınıf Öğretmenliği, 3. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Burs olduğu için internet paketi alabiliyoruz. Ama bu kez de şebeke çekmeme sorunu olduğu için coğrafi şartlardan dolayı fırsat eşitsizliği olabiliyor”(Sınıf Öğretmenliği, 3. Sınıf, Kız Öğrenci).

Uzaktan eğitimin geniş kitlelere ve düşük maliyetle ulaşabilmesi için bu konuda gereken altyapının oluşması ve dolayısıyla ülkelerin gelişmişlik düzeyinin önemli bir etkisi vardır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yeterli altyapı mevcut değilse ve gelir dağılımında bir adaletsizlik varsa uzaktan eğitimde önemli fırsat eşitsizlikler yaratmaktadır. Bu durumun ülkemiz için de geçerli olduğu görülmektedir.

2.3. Mekânsızlaşmanın Yarattığı Anlam Kaybı ve Hayal Kırıklığı

Tarih her zaman kendi alanı olarak zamanı talep eder. Sosyal yapının mekânsal bağlamı ise tarihsel süreç içerisinde üzerinde pek fazla durulmayan konulardan biridir. Ancak toplumsal yapının giderek karmaşıklaşması ve mekân çeşitliliğinin artması ile birlikte özellikle sosyoloji biliminin mekân kavramına olan ilgisi son dönemlerde oldukça artmıştır (Tickamyer, 2000: 807). Her yaşam tarzı, hayatı avuçları içine alacak bir kap gerektirir. Bu kap mekândan başkası

değildir (Alver, 2009: 141). Her mekân ise içerisinde bir yaşam tarzı, bir kültür barındırır. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde üniversiteler, yalnızca akademik eğitimin verildiği fiziki bir yerleşke olmanın çok daha ötesinde sosyolojik anlamlar barındırmaktadır. Bu bağlamda üniversiteler ve üniversite eğitimi aynı zamanda sosyolojinin bir alt disiplini olan Eğitim Sosyolojisinin ilgilendiği en önemli çalışma alanlarından biridir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde, üniversitenin özellikle mekânsal anlamı sorgulanmış ve uzaktan eğitim sürecinde bu mekânsal mahrumiyetin onlar üzerinde ne gibi etkilere neden olduğu sorusuna cevap aranmıştır.

Eğitim işlevi, üniversitelerin kurumsal faaliyetleri ile doğrudan ilgili olduğu bir konudur. Dolayısıyla en genel deyişle “üniversite eğitimi” olarak ifade edilen bu kavram, bilinenden çok daha zengin bir içeriğe sahiptir. Buna göre üniversitelerin sahip olduğu nitelikler üç grup halinde sınıflandırılabilir: Bir yerleşke olarak fiziksel dünya, epistemolojik dünya ve asimmetrik temsillerin kültürel bir bileşimi olarak sosyo - kültürel dünya. Epistemolojik boyutu ifade eden akademik alanda; üniversitenin standardize ettiği bilgileri, çeşitli mesleki formasyonları ve disiplin haline gelmiş bilimsel bilgileri genç nesillere aktarması, üniversitelerin “öğretim faaliyeti”dir. Ancak üniversitelerin eğitim işlevi denildiğinde yalnızca öğretim ile ilgili faaliyetler anlaşılmamalıdır. Diğer taraftan üniversite fiziki mekân üzerine kurulmuş bir yaşam alanıdır. Bu mekânda birey, dünyaya ve hayata dair algısını besleyen çok çeşitli kaynaklarla yüz yüze gelir. Üniversite eğitimi, yalnızca sınıf, laboratuvar ya da amfi gibi eğitim ortamlarında değil, öğrencilerin zamanlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri bahçede, yemekhanede, kütüphanede, yurtlarda ve kantinde başlar ve devam eder. Kampüs ortamı fiziki yapısı ile kültürel bir ruhu temsil eder. Kampüs binalarının sanatsal ve mimari yapısı, resimler ve heykeller gibi sanatsal materyaller ve afişler gibi fiziksel semboller bu fiziki mekânı kültürel bir yapıya dönüştüren unsurlardır. Diğer taraftan öğrencilerin, personelin ve öğretim üyelerinin birtakım bireysel ve kültürel farklılıklarını ifade eden asimmetrik temsillerin kültürel bileşimi (González, 2002: 201; Bilgin vd, 2009: 20), bu çok renkli ve ortak ruhu besleyen temel kaynaktır. Genç bireyler, aynı zamanda bir yaşam tarzı olan üniversiteye geldikleri andan itibaren burada geçirdikleri süre boyunca farklı bir dünyanın gerçeklik ve yaşam algısına ve bilgisine sahip olurlar. Uzaktan eğitim sürecinde bu ayrıcalıktan mahrum kalmak, genç bireylerin gerçeklik ve yaşam algılarında anlam kaybına yol açmıştır. Nitekim katılımcıların neredeyse tamamı, uzaktan eğitimle birlikte üniversite yaşamından mahrum kalmanın, kendilerinde bir hayal kırıklığı, mutsuzluk ve umutlarında bir azalma yarattığı görüşünü paylaşmaktadırlar.

“Bence üniversite bir konfor alanı. Kampüsün doğası bambaşka ve kampüsü olmayan bir üniversite düşünemiyorum. Burada herkes öğrenci ve insan burada kendini yetişkin hissediyor. Çünkü ailenin yanında hep çocuksun. Ama yetişkinliğe adım attığımız ilk yer burası. Bocalıyorum ama burada herkes bocalıyor ve hata yapıyor. Yalnız olmadığını hissediyorsun. Üniversite benim için bir göbek kordonudur. Biz de oradan besleniriz. Uzaktan eğitimle bu kordon kesilince ne yapacağımızı şaşırдық” (PDR Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Üniversite, kendimi bulabildiğim, hayatı öğrendiğim bir yer benim için. Her zaman kendimi kaliteli bir insan olarak yetiştirebileceğim bir nokta. Her zaman kendine özgü bir kokusu var ve ben orada ders beklemeyi, trambüs beklemeyi öğledim” (PDR Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Üniversite, sadece eğitimden ibaret bir yer olsaydı çekilmez olurdu. Çünkü insanın kendini geliştirmesi gerekiyor. İnsanın hem eğlenip hem öğrendiği bir mekân olarak görüyorum. Orası her türlü imkânın olduğu bir şehir. Bana göre hayatı anlamlandırmanın ve kendini tanımanın bir yoludur. Üniversite her açıdan bir gelişimdir. Ama uzaktan eğitim sürecinde umutlarım kırıldı. Çok daha iyi şeyler yapabilirdim. Ama olmadı” (Okul Öncesi Öğretmenliği, 2. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Üniversite sadece akademik olarak değil insanların büyük bir süzgeçten geçtiği özel bir yer. Büyük bir fabrika gibi düşünüyorum. Sorumluluklarımızı alabilmemizde, farklı bakış açıları kazanabilmemizde önemli bir mekân. Ama arkadaşlarımdan hocalarımdan daha fazla şey öğrenebilme şansından mahrum kaldım. Aslında yarım kaldım. Bugün son sınavıma girdim online olarak ve açıkçası yarım kalan şeylerin öylece kaldığını ve dönüşümümüz olmadığını hissettim” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Üniversite bağımsızlığımı kazanacağım ve kendimi geliştireceğim bir yerdi. Uzaktan eğitimden beklentim çok yoktu. Her şey beklediğim gibi oldu. Olumsuz düşünüyordum öyle de oldu” (Matematik Öğretmenliği, 1. Sınıf, Kız Öğrenci).

Grubun en temel özelliği, üyeleri arasında bir birliktelik, dayanışma ve takım ruhu oluşturmalarıdır. Dolayısıyla bu birliktelik, üyeleri arasında sıkı bir bağ kurarak davranış birliğine ulaşmaları, birbirlerine karşılıklı destek olmaları ve kendi kendilerine yeterli bir varlık haline gelmelerini anlatır. Bu amaçla gruptaki bireyler, kendi eylemlerini iletişim yolu ile koordine etme gereği duyarlar. Bireyleri bir gruba üye olmaya ve bu grup içi eylemlerini koordine etmeye neden olan birtakım koşul, güdü ve hedefler vardır. Bu amaca yönelik olarak bireyler, koşulsuz bir ait olma ihtiyacı içerisindedirler. Üstelik bu ait olma ve diğerleri ile kenetli olma duygusu, güçlü bir öz-saygı ve öz-değer duygusunun yaşanmasını sağlayarak (Hoog & Vaughan, 2006: 320-341) bireylerin psiko-sosyal ihtiyaçlarını giderir. Üniversite eğitimi ve yaşantısı da, yetişkinliğe geçiş sürecindeki genç bireylerin, belli bir amaca yönelik olarak bir araya gelmiş bir grubun üyeleri olarak aidiyet duygularını geliştiren önemli bir mekândır. Bu sosyal ve psikolojik mekân aynı zamanda bireylerin karşılıklı yardımlaşma duygularının gelişmesinde ve bireysel amaçlarına ulaşmalarında önemli bir paya sahiptir. Bu aidiyet duygusundan mahrum kaldıkları uzaktan eğitim süreci, onlarda aynı zamanda bir hayal kırıklığı ve bir amaçsızlık durumu yaratmıştır. Bir öğrenci bu durumu şu ifadelerle özetlemektedir:

“Uzaktan eğitim sürecinde etkili bir toplum yaşantısından mahrum kaldık. Aidiyet duygumuzu kaybettik. Belli bir yerimiz vardı. Aile her zaman var ama ailenin çocuğuyuz. Bir birey gibi hissettiğimiz tek yer burası ve uzak kalınca bir boşluktaymışız gibi hissediyoruz. Çünkü buraya isteyerek gidiyorduk. Lisedeki gibi zil çalınca değil, istediğimiz için derslere giriyorduk. Üniversiteli öğrencilerin arasında görünmeyen bir ağ var ve bu yüz yüze güçleniyordu...Kurduğum bütün hayallerim bu süreçte küçülmeye başladı” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

Tarihsel süreç içerisinde toplumsal yaşam, Tönnies’in öngördüğü biçimde giderek karmaşıklaşmış ve parçalı bir hal almıştır. Bulduğumuz modern dünyada artık bireyin, yaşamının tamamını homojen ve soyutlanmış bir grup içerisinde geçirmesi mümkün

görünmemektedir. Geleneksel toplumların bireyler ve gruplar arasındaki iletişim ve etkileşim biçimlerini tekdüze hale getiren durağan yapısı, hızlı toplumsal değişmelerle beraber değişmiş, yeni ve çoklu etkileşim biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Günümüzde kültürel çeşitlilik, “ben”in dışındaki “diğerleri” ile sağlıklı bir iletişim ve etkileşim kurmayı gerektirmektedir. Üniversite eğitimi ve yaşantısı ise bu konuda genç bireylere verilmiş bir fırsattır. Cinsiyet temelli ya da etnik, siyasi, kültürel ve dini farklılıklarla bir arada bulunmak zorunda kalan bireyler için üniversite yaşantısı, yetişkinliğe adım atmadan önceki bir durak, sosyo- ekonomik hayatın bir provasıdır. Üniversite eğitiminin gerçekliğini ve yaşam algısını kendine özgü kılan temel nedenlerden biri de bireylerarası farklılıklardır. Bu mekânda genç bireyler, farklılıklarla bir arada olmayı, “öteki” ne tahammül etmeyi, empati kurmayı ve hoşgörülü olmayı öğrenmektedir. Bu anlamda çalışmada örnekleme yöneltilen “Üniversite sizin için ne ifade ediyor?” sorusuna verilen cevaplar oldukça anlamlıdır. Öğrencilerin, uzaktan eğitimle birlikte, farklılıklarla bir arada olmaktan mahrum kaldıklarının ve bunun bir kayıp olduğunun bilincinde olmaları dikkat çekicidir.

“Üniversite sadece iş için eğitim alınan bir yer değil. Her kesimin içinde olduğu bir ütopyadır. Çünkü bu kadar farklı insanların bir araya gelmesi zordur. Üniversiteler ise bunu sağlayabilen yerdir. Yani üniversite farklı çiçeklerin olduğu bir yer ve biz de orada bir bal arısıyız. Her bir yerlerden bir şeyler alabilmeliyiz ki tozlaşma sağlayabilelim ve çiçeklerin çeşidi çoğalsın. Yaşamımızdaki bu fırsatı da uzaktan eğitimle büyük oranda kaçırdık” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“...üniversitede farklı kültürlerle etkileşim halinde olmak, farklı yöreden gelen insanlarla iç içe olmak bize hoşgörüyü öğretiyor... Açıkçası üniversite hayatı öğretiyor. Ama maalesef tüm bunlardan yoksun kaldık” (Sınıf Öğretmenliği, 3. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Üniversite deyince aklıma farklılıkları bir araya getiren büyük bir yaşam alanı geliyor. Burada empati, farklılıklara saygı, farklılıkları karşılaştırma ve bu farklılıkları kendi kültürümüzle sentezleme had safhada geliyor. Bu kadar farklılığı bir araya getiren en büyük yaşam alanı ve biz bunu çok az yaşayabildik” (Resim Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

Çalışmada katılımcıların, üniversitenin kendileri için ne ifade ettiğine dair yüksek bir farkındalığa sahip oldukları gözlenmektedir. Uzaktan eğitim üniversitenin sadece öğrenim görülen bir mekân olmadığını, bir kültür, yaşam tarzı ve hayata hazırlanma yeri olduğunu göstermiştir. Bundan mahrum kalan öğrenciler bu konuda oldukça şikâyetçidir.

2.4. Uzaktan Eğitimin Sosyalleşme Üzerindeki Olumsuz Etkileri: Bireyselleşme ve Sosyal Medyaya Yönelim

Dünyaya gelen her bireyin, doğuştan getirdiği biricikliğine ve kendine özgü oluşuna, zamanla ikinci bir öz olan “toplumsal varlık” niteliği eklenir. Bu, bireyin toplumsallaşma sürecini ifade eder. Toplumsallaşma gerek toplumun gerekse bireyin kendine özgü değerleri, ölçütleri ve güçleri olan insani varlığın iki temel formu, madalyonun iki farklı yüzü gibidir. Bu bakımdan iki varlık alanının uzlaşması sürecini ifade eder (Akyüz, 2018: 251-255). Birey doğduğu andan itibaren toplumsallaşma süreci başlar. Bir yandan içerisine doğduğu toplumsal ve kültürel yapı, bireye kendi değerlerini aktarırken bir yandan da birey bu değerleri sahip olduğu bilişsel ve

duyuşsal özellikleri ile süzgeçten geçirerek kendine özgü bir değerler sistemi yaratır. Toplumsallaşma sürecinde birey, yaşamı boyunca birbirinden farklı grup ve kurumlarla etkileşim içerisine girer. Bu grup ve kurumlar aynı zamanda sosyal ve beşeri sermaye gruplarıdır.

Yaşamın ilk yıllarında aile bireye eşlik ederken ilerleyen yıllarda okul, yaşamında önemli bir yer edinir. Okulun en önemli işlevlerinden biri olan toplumsallaşma, bireyin toplumun değer ve normlarına uyum sağlamasını gerçekleştiren bir niteliğe sahiptir. Bu anlamda üniversiteler, kendine özgü değer ve normlar çerçevesinde yapılanmış olan büyük sosyal sermaye grupları olarak nitelendirilebilir. Nitekim üniversite eğitimi ve yaşantısı içerisinde yer alan; öğrenci toplulukları ve faaliyetleri, bilimsel toplantılar (konferans, kongre, panel, vb.), geziler, resmi ve özel günlere dair kutlamalar, spor müsabakaları, sanatsal etkinlikler ve siyasi gruplaşmalar yolu ile ortaya çıkan sosyal iletişim biçimleri ve öğrencilerin sahip olduğu fiziki ve beşerî farklılıklar, öğrencilerin sosyal sermaye birikimlerini oluşturmaktadır. Genç bireyler bu sosyal birliktelikler vasıtasıyla aşırı bireyselleşme riskinden de uzak kalmaktadırlar. Aşırı bireyselleşme ve yalnızlaşma, hâlihazırda üniversite gençliğini tehdit eden unsurlardan biridir. Nitekim gelecek kaygısı ve işsizlik, üniversite gençliğinin yüz yüze olduğu konulardan biridir. Ancak grup dayanışması ve aidiyet duygusu, onların sosyo-ekonomik kaygıları ile baş edebilmelerinde sahip oldukları en büyük psikolojik güçtür. Uzaktan eğitim süreci, öğrencileri bireysel yaşamlarında geleceğe dair olumsuz duygu ve düşünceleri ile baş başa bırakmıştır. Araştırmaya katılanların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere bu süreçte öğrencilerin, arkadaş gruplarından uzaklaşarak daha fazla içe döndüğü, yalnızlaştığı ve bu durumun geleceklerine dair umutlarını azalttığı gözlenmiştir.

“Uzaktan eğitimle birlikte öğretmenliğe karşı soğudum. Umutsuzluk ve umursamazlık var. Çünkü benim üniversitem yok, arkadaşlarım yok. Bu şekilde akademik olarak çoğu şeyi bırakmış durumdayım ve bunda bireyselleşmenin etkisi var. Artık öğretmen olmak istiyor muyum? Diye soruyorum. Ama hayır, istemiyorum. Aslında arkadaşlarımla etkileşimim olmayınca öğretmen ruhum da onlarla kayboldu. Çünkü çevremde bir öğretmen topluluğu da yok artık.” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Eskiden birbirimizi hayata dair motive ederdik. Bu süreçte çok yalnızlaştık, herkes bireyselleşti. Kendi adıma üniversite ortamından uzak kalınca çok bireyselleştim. Üniversite ortamını yaşayamıyorum, kendimi de geliştiremiyorum. Umutlarım kırıldı. Çünkü çok daha iyi şeyler yapabilirdim. Üniversite beni ilk sene aşırı şekilde aşığı çekti. Yüz yüze olsaydı hedeflerime daha iyi ulaşabilirdim” (Okul Öncesi Öğretmenliği, 2. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Herkes kendi işi ile uğraşınca içimize döndük. Yalnızca bilgisayar başında üniversite okuduk bu dönemde. Okul açılmasa da artık yadırgamam. Çünkü içime kapandım” (Resim Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Bireyselliğim çok arttı. Aileden bile soyut bir haldeyim. Sürekli bilgisayar başında ders görmek beni gündelik yaşamdan da kopardı” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Sınıf ortamına göre uzaktan eğitimde hep bireysel çalıştığım için içe dönük oluyorsun. Hep kendini düşünüyorsun. Uzaktan eğitim öz denetimini arttırıyor,

kendi kendine sorguluyorsun “acaba ben bu soruyu anladım mı?” diye. Bu da seni içe dönük yapıyor. Belki bu bir yere kadar iyi bir şey. Ama arkadaşlarıyla iletişimini etkiliyor. Sohbet edecek kimse yok. Ailen ile iletişimin iyi oluyor belki ama bu kez de topluma yabancılaşıyorsun. Ben bu süreçte yabancılaştığımı hissediyorum” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Uzaktan eğitimle birlikte ailemle bağlarım bir parça daha arttı. Çünkü hep onlarlayım. Ama kendi başıma çok fazla aktivite yapmaya başladım. Tek başıma gidip bir yerlerde bir şeyler içmek, tek başıma kitap okumak gibi. Kendimi keşfetmek gibi iyi bir katkısı oldu belki. Ama bu da bir yere kadar olmalı. Hep bilgisayar başında uzaktan eğitime katılınca arkadaşlarımdan ve tabii toplumdan uzaklaştım” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

Araştırmaya katılanların ifadelerinde yer alan geleceğe dair umutsuzluk ve bireyselleşme duygularının artmasında pandeminin etkisinin olduğu bir gerçektir. Ancak sağlık kurumunda herhangi bir bozukluğun yaşanmadığı şartlar düşünüldüğünde de öğrencilerin birbirlerine olan fiziki mesafe yani aynı mekânı paylaşmama durumunun, onların zihinsel, psikolojik ve sosyal dünyalarında tahribatlara yol açacağı bir gerçektir. Nitekim örneklemin hiçbiri ifadelerinde pandeminin yarattığı olumsuzluklardan bahsetmemiş, zihinsel ve psiko-sosyal dünyalarında meydana gelen birçok olumsuzluğu birbirleri ile aynı mekânda olmamaya ve bu nedenle aidiyet duygularının zedelenmesine bağladığı görülmüştür.

Araştırmada uzaktan eğitimle birlikte, örneklemin bireyselleşme ve yalnızlaşma eğilimleri ile sosyal medyaya olan ilgilerinin ve yönelimlerinin birbirine paralel doğrultuda arttığı gözlenmiştir. Öğrencilerin büyük bir kısmı sosyal medyaya daha fazla zaman harcadıklarını ifade etmiş ve zaman konusunda belirgin saat aralıkları vermişlerdir.

“Bu dönemde TV izlemedim. Ama derslerden dolayı telefonla sürekli haşır neşir olmam sosyal medyaya eğilimimi de arttırdı. Önceden 3-4 saat zaman ayırıyorken bu süre uzaktan eğitimle birlikte 7-8 saate çıktı” (Sınıf Öğretmenliği, 3. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Sosyal medyada harcadığım zaman en az 3 saat arttı” (PDR Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Sosyal medyaya inanılmaz yönelim oldu. Bence hiç hoş değil. Ama telefondan hiç ayrı kalamıyorum. Başka yapacak bir şey olmadığı için kaç sezon diziler izledim ve telefon organ gibi yapıştı bana. Sınavlarım yoksa 4 ile 6 saati buluyor telefonda ve sosyal medyada geçirdiğim zaman” (PDR Öğretmenliği, 2. Sınıf, Kız Öğrenci).

“Uzaktan eğitime geçmeden önce günde 15 dakikaya geçmezken uzaktan eğitimle birlikte 2 buçuk saati buluyor. Çünkü telefon ders bahanesi ile bir şekilde elimde sürekli” (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Sosyal medyada geçirdiğim süre eskiden 1 saat iken uzaktan eğitimin başlaması ile birlikte 3 – 4 saati buluyor” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, 4. Sınıf, Erkek Öğrenci).

“Uzaktan eğitimle birlikte sosyal medyaya yönelimim çok fazla oldu. Sosyal medyaya çok girdim. En az 4 – 5 saati buldu” (Matematik Öğretmenliği, 1. Sınıf, Kız Öğrenci).

Dijitalleşme ile birlikte internet ağının yaşamın her alanda kullanılabilir hale gelmesi, iletişimde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Sosyal ağların etkinliğinin giderek artması, her türlü iletişimin bu ağlar üzerinden gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Bu dönem yeni bir sosyalleşme süreci olarak ifade edilebilir. Nitekim yaşanan bu gelişmeler bireylerin ilişkilerini, iletişimlerini, sosyalleşme süreçlerini, yaşam biçimlerini çevreyle olan etkileşimlerini doğrudan etkilemektedir (Karagülle & Çaycı, 2014: 1). Günümüzde bireyler sosyalleşme ihtiyaçlarını artık sosyal medya üzerinden gidermeye çalışmakta ve zamanlarının önemli bir kısmını bu mecralarda geçirmektedir. Örgün eğitim kurumlarında uzaktan eğitime geçişle birlikte bireylerin kitle iletişim araçlarına olan eğilimleri artmış ve özellikle sosyal medyada geçirilen süre belirgin bir şekilde uzamıştır.

Sonuç

İçerisinde bulunduğumuz küresel dijital çağda bilgi, toplumsal değişimin temel dinamiklerinden biridir. Bilginin depolandığı, işlendiği ve aktarıldığı kurumların başında ise üniversiteler gelmektedir. Ancak üniversiteler bilgi üretmek, işlemek ve yeniden dönüştürmek gibi epistemolojik amaçlarının dışında psikolojik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarla ilişkili olarak sosyalleştirme işlevine de sahiptir. Her ne kadar insan yaşamında sosyalleşmenin en hızlı olduğu dönem, ilk çocukluk dönemi olarak görülse de üniversite eğitimi alan genç bir birey için sosyalleşme, önemini halen korumaktadır. Nitekim üniversite eğitimi yalnızca akademik bir eğitimden çok daha fazla anlamlar içermektedir. Akademik gelişimin yanı sıra bireyin zihinsel, psikolojik, ekonomik ve sosyo - kültürel gelişiminde de önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle aynı zamanda bir yaşantı biçimini ifade eden üniversiteler, makro toplumsal yaşamın mikro provasıdır. Ancak pandemi süreci ile birlikte yüz yüze eğitime ara verilerek, üniversite eğitiminin dijital ortama taşınması genç bireylerin psikolojik, zihinsel ve sosyo-kültürel yaşamlarında birçok mahrumiyeti de beraberinde getirmiştir.

Uzaktan eğitimin birtakım avantajları vardır. Uzaktan eğitim, bireysel öğrenmeyi kitlesel öğrenmeye kıyasla daha etkin kılan bir niteliğe sahiptir. Başka bir deyişle, öğrenenleri zamandan ve mekândan bağımsızlaştırarak, onlara hareket özgürlüğü kazandırmakta ve istedikleri zaman eğitim imkânı sunmaktadır. Video kayıtlarının tekrarının izlenebilmesi ise bu eğitim biçiminin sağladığı yararlarından biridir. Bu durum, bireylerin ekonomik yaşamlarında bir konfor alanı yaratarak daha büyük kitlelere düşük maliyetle eğitim imkânı sunmaktadır. Çalışmada da elde edilen verilerin uzaktan eğitimin sağladığı avantajlarla büyük ölçüde örtüştüğü gözlenmiştir. Nitekim örneklem, zamandan ve mekândan bağımsız olma halinin, kendilerini gerek ekonomik gerekse gündelik yaşamlarında özgürleştirdiğini ifade etmişlerdir. Örneklem göre okula hazırlık ve yolda geçirilen süre, onlar için önemli bir zaman kaybıdır. Uzaktan eğitim sürecinde zaman kaybının giderilmesi ile birlikte giyinme, yeme içme ve ulaşım ayrılan ekonomik külfetin de ortadan kalktığını belirtmişlerdir. Bunun yanında video kayıtları ile dersin tekrarını izleyebilmeleri de onlara ayrıca bir kolaylık sağlamıştır. Örneklem bu süre içinde kendilerine kalan zamanı daha çok bireysel gelişimlerine, gündelik işlerine ya da herhangi bir işte çalışmaya harcadıklarını belirtmişlerdir.

Uzaktan eğitim sürecinde gerçekleşen mekândan kopuşun, örneklemin önemli bir kısmının akademik başarısını olumlu etkilediği ve öğrencilerin bireysel öğrenme bilincini ve becerisini (öz – yönetimli öğrenme) arttırdığı görülmüştür. Yerleşik olmayan ve bireysel bir faaliyet olan uzaktan eğitim, öğrenenin merkezde olduğu bir eğitim ve öğretim yöntemidir. Bu süreçte genç bireyler, çevrim içi ortamda yalnız kalarak öğrenmeye ilişkin inisiyatif kullanmak zorunda kalmış ve akademik yaşamları üzerinde irade göstermeye yönelmişlerdir. Bu nedenle örneklemin önemli bir bölümü bireysel öğrenme bilincinin ve becerisinin arttığını ifade etmişlerdir. Ancak örneklemin bir kısmı ise bu süreçte bireysel öğrenmeye ilişkin bilincinin ve becerisinin artmadığını aksine öz disiplinlerinin azaldığını öne sürmüşlerdir. Nitekim bireysel öğrenme bilinci ve yeteneği gelişmemiş olan öğrencilerde uzaktan eğitim akademik başarıyı olumsuz etkilemiştir. Bu durum aynı zamanda uzaktan eğitimin dezavantajlarından biridir. Örneklemin öz yönetimli öğrenmeye dair bu tutumunda görülen farklılığın temel kaynağı, öğrenmeye ve motivasyona ilişkin bireysel farklılıklardır. Çünkü her birey birbirinden farklı bilişsel, psikolojik, fiziksel ve sosyo-kültürel değişkenlere sahiptir. Dolayısıyla her öğrencinin farklı algılama, anlamlandırma ve içselleştirme yetisi birbirinden farklıdır.

Yüz yüze eğitim alma imkânına sahip olamayanlara hareket özgürlüğü sağlayan uzaktan eğitimin, bireylere gözle görülür bir fırsat eşitliği sağladığını ve bu durumun uzaktan eğitimin en önemli avantajlarından biri olduğunu öne süren bazı yaklaşımlar mevcuttur. Bunun yanında maliyetinin yüz yüze eğitime oranla daha düşük olması da uzaktan eğitimin fırsat eşitliğine sunduğu önemli bir katkı olarak kabul edilmektedir. Ancak bu yaklaşımlar, belirli sosyo-ekonomik ve teknolojik imkânlara sahip gelişmiş ülkeler için daha geçerli bir durum olmaktadır. Nitekim uzaktan eğitimin öğrenenler arasında bir fırsat eşitliği yarattığına dair görüşlerin çalışmada ulaşılan verilerle desteklenmediği gözlenmiştir. Örnekleme göre tecrübe ettikleri bu uzaktan eğitim süreci, gerek teknik gerekse ekonomik anlamda problemlerin yaşandığı zorlu bir süreci ifade etmektedir. Örneklemin tamamı, bu uzaktan eğitim sürecinin öğrenciler arasında belirgin bir fırsat eşitsizliği yarattığını, önemli bir kısmı ise teknik ve ekonomik kaynaklı sorunlardan ve ulaşım imkânlarının sınırlı oluşundan dolayı bu eşitsizlikten doğrudan etkilendiklerini ifade etmişlerdir.

Çalışmada, uzaktan eğitimin olumsuzluklarına dair ulaşılan en önemli sonuçlardan biri; bu süreçte mekânsızlaşmanın, genç bireylerin zihin dünyalarında bir anlam kaybı ve hayal kırıklığı yaratmış olmasıdır. Çalışmada örneklemin, üniversitenin yalnızca fiziki bir yerleşke ve akademik bir kurum olmadığının farkında olduğu gözlenmiştir. Genç bireyler, üniversiteye geldikleri andan itibaren önceki yaşamlarından farklı ve yeni bir dünyanın gerçekliğine erişirler. Bu yeni ortam, onlar için bir yanı ile gelecek kaygısı taşıdıkları ve ekonomik sınırlılıklarla geçirdikleri bir dönemi ifade eder. Ancak başka bir yanı ile de türlü iletişim ve paylaşımın zenginlikleri, farklı deneyimleri ve yaşantıları içeren bir dünyanın temsilidir. Her mekân, kendine has bir kültürü içerisinde barındırır. Bir yaşam tarzı olarak üniversiteler de ayrı bir ruha ve kültüre sahiptir. Dolayısıyla genç bireyler için üniversite eğitimi almak, yalnızca uzaktan eğitim almakla gerçekleştirilebilecek ve yetinilebilecek bir mesele değildir. Bu ortak ruha dair yüksek bir farkındalığa sahip olan öğrenciler için üniversite eğitimi ve yaşantısı, psiko-sosyal manada güçlü bir aidiyet merkezidir. Nitekim çalışmada öğrenciler, belli bir amaç doğrultusunda bir araya gelmiş geniş bir grubun üyeleri olarak bu mahrumiyetin kendilerinde bir hayal kırıklığı ve amaçsızlık duygusu yarattığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda öğrencilerin

çoğunluğu uzaktan eğitimi, hayallerini gerçekleştirecek bir üniversite yaşamından yoksun kalma süreci olarak nitelemişlerdir.

Çocukluk ve gençlik döneminden, hayata dair ciddi sorumlulukların alınmaya başlandığı bir döneme geçiş sürecinde bulunan bireyler için üniversite, içerisinde kültürel çeşitliliği barındıran önemli bir sosyalleşme merkezidir. Bu yönü ile üniversite yaşamı, yetişkinliğe geçiş sürecindeki bireylerin gelecek yaşamlarına dair bir hazırlık aşamasıdır. Ortak kültüre sahip olmanın meydana getirdiği aynılıklara karşılık üniversiteler yaşamı, birtakım farklılıkları da içerisinde barındırır. Cinsiyet, siyasi, kültürel, dini ve etnik temelli birçok farklılıklarla bir arada yaşamak zorunda kalan genç bireyler, üniversite yaşamı içerisinde zamanla hoşgörülü olmayı, empati kurabilmeyi ve “öteki”ne tahammül edebilmeyi öğrenirler. Üniversite kültürünü ve gerçekliğini kendine özgü kılan temel neden, bu bireysel farklılıklardır. Örneklemin tamamı, uzaktan eğitimle birlikte üniversite eğitiminin ve yaşantısının farklılıklarla bir arada olmanın kendilerine sağlayacağı katkılardan yoksun kaldıklarını ve bu nedenle gelecek yaşamlarında bu konuda eksik kalacaklarını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Yaşamın ilerleyen yıllarında, ailenin doğrudan etkilerinin azalmaya başlaması ile birlikte bireyler sosyalleşmelerini sürdürebilmek için yeni sermaye gruplarına ihtiyaç duyarlar. Üniversiteler ise genç bireylerin yaşamlarındaki en önemli beşeri ve sosyal sermaye gruplarından biridir. Bu anlamda üniversite eğitimi ve yaşantısı birçok etkileşim biçimlerini içerisinde barındırır. Bu etkileşimler esnasında ortaya çıkan aidiyet duygusu ve grup dayanışması aynı zamanda bireyleri aşırı bireyselleşme ve yalnızlaşma duygularından koruyan mekanizmalardır. İçerisinde bulunduğumuz dijital çağda uzaktan eğitim, herhangi bir kriz durumunda birtakım iletişim sorunlarını en aza indirebilecek niteliğe sahip bir eğitim ve öğretim biçimi olmasına karşın bu türlü etkileşimleri tek yönlü kanalize olmuş bir ortama yönlendirmekte ve bireylerarası iletişimi sınırlamaktadır. Böylece öğrenciler, gelecek kaygısı başta olmak üzere birçok olumsuz düşüncüyü bir arada ve dayanışma duygusu içerisinde en aza indirebilme fırsatından da mahrum kalmaktadır. Bu konuda örneklemin büyük çoğunluğu, uzaktan eğitim süreci ile birlikte bireyselleşme eğilimlerinin ve umutsuzluk düzeylerinin arttığını ifade etmişlerdir. Bu mahrumiyetin, öğrencilerin sosyalleşme ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olarak sosyal medyaya yönelmelerine neden olduğu gözlenmiştir. Nitekim örneklemin sosyal medyada geçirdiği sürenin toplam miktarında belirgin bir biçimde görülen artış, yalnızlaşma ve bireyselleşme eğilimlerini desteklemektedir. Öğrencilerin bu duyguları yaşamlarında pandeminin etkilerinin olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Ancak üniversitenin bir yaşam biçimi ve ortak bir kültür olduğu gerçeğinden hareketle, öğrenciler için en önemli sorunun aynı mekânı paylaşamamaktan kaynaklandığı gözlenmiştir. Nitekim öğrencilerin tamamı, uzaktan eğitim konusunda pandeminin olumsuz etkilerinden bahsetmek yerine, ruhsal ve zihinsel dünyalarında üniversite yaşamına dair mahrumiyetin olumsuz etkilerinden bahsetmişlerdir.

Pandemi sürecinde bir zorunluluk olarak uygulanan uzaktan eğitimin bireysel ve toplumsal etkilerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, uzaktan eğitimin en önemli muhatabı olan öğrenciler açısından değerlendirilmiştir. Öğrencilerle birebir yapılan görüşmeler, uzaktan eğitimin her ne kadar birtakım avantajlara sahip olsa da bireysel ve toplumsal açıdan birçok olumsuzluğu içerisinde barındırdığını ortaya koymaktadır. Nitekim örneklem, genel anlamda kesinlikle yüz yüze eğitimi uzaktan eğitime tercih ettiklerini, zorunlu bir uzaktan

eğitim gerçekleştiğinde ise dersleri asenkron yerine senkron olarak işlemeyi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmada ulaşılan sonuçların, uzaktan eğitime ilişkin yapılan birtakım çalışmalar tarafından desteklendiği görülmektedir. Özellikle zgl, Sarıkaya ve ztrk'ün (2017) uzaktan eğitime ilişkin ğrenci ve ğretmen görüşlerini analiz eden çalışmasında elde edilen bulgular, bu araştırmada elde edilen ğrenci görüşleri ile birebir örtüşmektedir. zgl & Sarıkaya ve ztrk'ün yapmış olduğu çalışmaya göre uzaktan eğitimin zamandan ve mekândan bağımsız oluşunun; öğrencilere gerek zaman gerekse ekonomik açıdan katkı sağlamasına karşın uygulama temelli derslerde yetersiz kaldığı, soru sorma ve dönüt almada güçlüklerin yařandđı ve internet erişiminde birtakım fırsat eşitsizliklerini ortaya ıkardđı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda örneklem yüz yüze eğitimi tercih etmektedir.

Öğrencilerin fakülte kültürüne ilişkin algıları ile niversite yaşam kalitesine ilişkin algıları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya göre; fakülte kültürü ile ğretim elemanı- ğrenci iletişimi alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin görülmesi (Argon & Kösterelioğlu, 2009) niversite eğitiminde yüz yüze ilişkilerin sosyalleşmeye olan katkılarını ortaya koymasından önem taşımaktadır. Bunun yanında uzaktan eğitimin zaman açısından birtakım fırsatlar sunduğunu, dersin video tekrarının bir avantaj sađladđını ancak uzaktan eğitimde ortaya çıkan teknik altyapı sorunlarının eğitim ve öğretimde fırsat eşitsizliklerine neden olduğunu ve eğitimin yüz yüze gerçekleşmemesinden kaynaklı birtakım iletişim ve sosyalleşme sorunlarının ortaya ıktđını ortaya koyan birçok alışma (Başaran ve diğerleri, 2020; Genç & Gmrkoğlu, 2020; Kaya & zkul & Kırba, 2021), bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

ıkar atışması Bildirimi

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar atışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için İnönü Üniversitesi, Bilimsel Araştırma ve Etik Kurulu, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulundan (2021/15-4) etik izin alınmıştır.

Kaynakça/References

- Afşar, M. (2011). Eğitim ekonomik temelleri ve ekonomik büyüme, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Akyüz, Y. (2018). Eğitim sosyolojisi. Ankara: Pegem Akademi.
- Alver, K. (2009). Ütopya: Mekân ve kentin ideal formu, *Sosyoloji Dergisi*, 3(18). ss:139-153.
- Argon, T. & Kösterelioğlu, M. A. (2009). Üniversite öğrencilerinin üniversite yaşam kalitesi ve fakülte kültürüne ilişkin algıları, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(30). ss:43-61.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü. Ankara: Anı Yayınları.
- Başaran, M. & Doğan, E. & Karaoğlu, E. & Şahin, E. (2020). Koroavirüs (covid-19) pandemi sürecinin getirisi olan uzaktan eğitimin etkililiği üzerine bir çalışma, *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), ss:368-397.
- Bilgiç, H. G. & Tüzün H. (2015). Web tabanlı uzaktan eğitim programlarının yükseköğretim kurumlarında açılması süreci, B. Akkoyunlu & A. İşman & H. F. Odabaşı (Ed.). Eğitim Teknolojileri Okumaları içinde, Ankara: Ayrıntı Basım ve Yayın.
- Bilgin, V. (2009), Türkiye’de Üniversite Sorunu ve Üniversite Çalışanları, Türk Eğitim-Sen Üniversite Araştırması, Ankara.
- Birkök, C. (2011). Uzaktan eğitimin sosyolojik kavramlarla analizi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 1(1).
- Burma, Z. A. (2008). AB’ye geçiş sürecinde meslek elemanlarının uzaktan öğretim ile eğitimi, *Bilişim Teknolojileri Dergisi*. 1(2).
- Brookfield, S. (2009). Self-Directed Learning: A Critical Review of Research, In Maclean, R. & Wilson, D. (Eds), *International handbook of education for the changing world of work*. New York: Springer Science and Business Media.
- Celkan, H. (2018). Eğitim sosyolojisi, Elazığ: Asos Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). Eğitim sözlüğü, İstanbul: Say Yayınları.
- Crozier, W. R. (1997). *Individual learners: Personality differences in education*, London: Routledge.
- Doğan, İ. (2011). Eğitim sosyolojisi, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ercan, H. (2007). Türkiye’de gençlerin istihdamı, Ankara: Uluslararası Çalışma Ofisi.
- Erkan, H. (1994). Bilgi toplumu ve ekonomik gelişme. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ersoy, E. (2020). Kültür ve toplumsallaşma süreci, Ünal Şentürk (Ed.). *Sosyoloji Kavramlar Kurumlar Kuramlar içinde*, Çanakkele: Paradigma Akademi.
- Gencer, T. E. & Aktan, M. C. (2021). Dijitalleşen çağda ve toplumda değişen ihtiyaçlar ve sorunlar: e-sosyal hizmet (sosyal hizmet 2.0) gereksinimi, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 32(3), ss: 1143-1175.
- Genç, M. F. & Gümrükçüoğlu, S. (2020). Koronavirüs (Covid-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları, *Turkish Studies*, 15(4).
- Giddens, A. & Sutton P. (2014). *Sosyolojide temel kavramlar*, (Çev. A. Esgin), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- González, K. P. (2002). Campus culture and the experiences of Chicano students in a predominantly white university, *Urban Education*, 37 (2),ss: 193-218.

- Gökçe, F. (2009). Değişme sürecinde devlet ve eğitim, Ankara: Pegem Akademi.
- Gökçe, A. T. (2008). Küreselleşme sürecinde uzaktan eğitim, D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi. (11), ss:1-12.
- Gunawardena, C. N. & Mclsaac, M. S. (2001). Distance education. In D.H. Jonasses (Ed.) Handbook of research for educational communications and technology (pp. 355-395). US: Lawrence Earlbaum.
- Gülbahar, Y. (2009). E – öğrenme, Ankara: Pegem Akademi.
- Haseski, H. İ. & Odabaşı H. F. & Kuzu, A. (2015). Türkiye’de yaşam boyu öğrenme ve yansımaları, B. Akkoyunlu & A. İşman & H. F. Odabaşı (Ed.). Eğitim Teknolojileri Okumaları içinde. Ankara: Ayrıntı Basım ve Yayın.
- Hayat Boyu Eğitim veya Örgün Olmayan Eğitim (2001). Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Hogg, M. A. & Vaughan, G. M. (2007), Sosyal psikoloji, (Çev. İbrahim Yıldız-A. Gelmez), Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Holmberg, B. (1995). Theory and practice of distance education, Routledge, London.
- Illich, I. (2006). Okulsuz toplum. (Çev. Celal Öner). İstanbul: Oda Yayınları.
- James, W. B. & Gardner, D. L. (1995). Learning styles: Implications for distance learning, New Directions for Adult and Continuing Education.(67), ss:19-31.
- Kandemir, O. (2014). Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitim uygulamaları: eğitimde fırsat eşitliği ve ekonomik kalkınma, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 9(5). ss:1155-1176.
- Karagülle A. E. & Çaycı, B. (2014). Ağ toplumunda sosyalleşme ve yabancılaşma, The Turkish Online Journal of Design Art and Communication – TOJDAC, 4 (1).
- Karaküçük, S. A. & Oral, E. A. (2008). Eğitimde bireysel farklılıklar, K. Ersanlı & E. Uzman (Ed.), Eğitim Psikolojisi içinde, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Kaya, F.& Özkul, R. & Kırbaç, M. (2021). Investigation of education faculty students' views on distance education: the example of Inonu University, European Journal of Education Studies, 8(7).
- Kaya, Z. (2002). Uzaktan eğitim, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kılıç, M. (2017). Öğrenmenin doğası, B. Yeşilyaprak (Ed), Eğitim Psikolojisi içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- Mili Eğitim Bakanlığı (2020), Açık öğretim Lisesi. (<https://aol.meb.gov.tr/www/okulumuz/icerik/1>).
- Oktay, A. (2010), 21. yüzyılda yeni eğilimler ve eğitim, Orhan Oğuz – Ayla Oktay – Halis Ayhan (Ed.). 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- Öteleş, Ü. U. (2021). Eğitimde ağ okuryazarlığı. E. Koçoğlu (Ed.). Eğitimde Okuryazarlık Becerileri I içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- Özer, B. (1998). Teknoloji yoğunluklu eğitim yaklaşımı olarak uzaktan eğitim. B. Özer (Ed.) Çağdaş Eğitimde Yeni Teknolojiler içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özgöl, M. & Sarıkaya, İ. & Öztürk, M. (2017). Örgün eğitimde uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin öğrenci ve öğretim elemanı değerlendirmeleri, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi. 7(2), ss:294-304.
- Özyurt, C. (2021). Eğitim sosyolojisi yazıları, Ankara: Pegem Akademi.

- Reich, W. (1997). Kişilik Çözümlemesi. (Çev. Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınları.
- Slattery, M. (2010). Bilgi / Bilişim toplumu: Manuel Castells, (Çev: Ö. Balkız vd.), Ü. Tatlıcan – G. Demiriz (Haz.), Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2017). Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tickamyer, A. R. (2020). Space matters! Spatial inequality in future sociology, *Contemporary Sociology*, 29 (6).
- Tryon, P. J. & Bishop, M. (2009). Theoretical foundations for enhancing social connectedness in online learning environments. *Distance Education*, 30(3).
- Ülken, H. Z. (2013). Eğitim felsefesi, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Wallace, R. A. & Wolf A. (2012), Çağdaş sosyoloji kuramları, (Çev. Leyla Elburuz/Rami Ayas), Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Williamson, B. & Eynon, R. & Potter, J. (2020). Pandemic politics, pedagogies and practices: digital technologies and distance education during the coronavirus emergency, *Learning, Media and Technology*, 45(2). ss: 107-114.
- Yılmazsoy, B. & Kahraman M. (2019). Uzaktan eğitim öğrencilerinin öz-yönetimli öğrenme becerilerinin incelenmesi, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(2), ss:783-818.

İletişim/Correspondence

Dr. Öğr. Üyesi Emine Meliha KURTDAS
emine.kurtdas@inonu.edu.tr